

L'inspecturat da vischnancas infurmescha
Gemeindeinspektorat informiert Gemeinden

Vischnancas grischunas sunter 2000

Dovra il Grischun suenter la refurma da las dretgiras er ina refurma da las vischnancas? È suffizienta ina cooperaziun intensiva u èn dumandadas dapli fusiuns da vischnancas? Èn fusiuns da vischnancas in tabu, in med universal u schizunt antiquà per il Grischun? La preschenta brochura d'infurmaziun duai dar tenor la la voluntad da la regenza infurmaziuns ed impuls per s'occupar a moda objectiva dal futur da las vischnancas grischunas.

En connex cun la midada dal millenni vegnan propagadas, inscenadas ed experimentadas dretg e sanester refurmas complessivas sin il sector da las vischnancas. En vista a las activitads da refurma che daventan pli e pli actualas en auters lieus vegn la dumonda da fusiunar vischnancas er tematisada en il Grischun pli e pli fitg en la publicitad. Repetidamain è quai stà il cas en artitgels da las medias, en referats, a chaschun d'occurrentas electoralas e betg il davos er en il cussegl grond. Il motiv actual per questa discussiun è stà il postulat Zegg concernent la refurma da las structures communalas. Questa intervenziun è vegnida acceptada a chaschun da la sessiun da november 1998 suenter la debatta davart la pli nova revisiun da la lescha davart la gulivaziun da finanzas.

En la resposta dal postulat è la regenza sa declarada pronta da publitgar en in numer spezial da la brochura d'infurmaziun da l'inspecturat da vischnancas

(Ginfo) infurmaziuns davart las fermezzas e las flaivlezzas da la structura actuala da las vischnancas, davart la collavuraziun intercommunalas sco er davart il stadi da las fusiuns tranter vischnancas e lur instrumentaris.

Ediziun speziala

Questa ediziun speziala da la brochura d'infurmaziun da l'inspecturat da vischnancas davart la tematica da la refurma da las vischnancas sa drizza a tut las vischnancas grischunas, a las organizaziuns regionalas sco er als commembers dal cussegl grond.

La scrittira cumpara en tudestg, talian e rumantsch.

Sin giavisch dat l'inspecturat da vischnancas gugent infurmaziuns supplementaras davart quest studi. Ulteriurs exemplars pon er vegnir empustads sut il numer da telefon 257 23 91.

Il preschent studi da l'inspecturat da vischnancas dat ina vasta survista davart las vischnancas grischunas e lur pussaivladads da svilup. Ils models da refurma ed ils scenaris da fusiun preschentads dattan senza dubi impuls per ina discussiun animada e constructiva.

Register dal cuntegn

Dovra il Grischun ina refurma da las vischnancas ?.....	3
Prefaziun da cusseglier guvernativ Klaus Huber	
Vischnancas grischunas: cooperaziun u fusiun ?.....	4
<i>I Retrospectiva istorica.....</i>	4
1. La situaziun avant 150 onns.....	4
2. La politica da vischnancas durant ils davos ventgatschintg onns.....	4
<i>II Situaziun da partenza 2000.....</i>	6
1. La situaziun da las vischnancas grischunas en general.....	6
1.1 Vischnancas rinforzadas grazia a la politica da vischnancas activa	6
1.2 Il dumber e la dimensiun da las vischnancas èn strusch sa midads.....	6
1.3 Il squitsch sin las vischnancas s'augmenta.....	7
2. Il stadi da la collavuraziun intercomunala.....	8
2.1 Cooperaziun intensiva sin tut ils stgalims	8
2.2 Partenaris differents per incumbensas differentas.....	9
2.3 Cunfins da la collavuraziun intercomunala.....	9
3. Il stadi da las fusiuns da vischnancas.....	10
3.1 La situaziun en Europa	10
3.2 La situaziun en Svizra.....	10
3.3 Projects da refurma en ils chantuns	10
3.4 La situaziun en il Grischun.....	12
3.5 La rolla dal chantun.....	12
<i>III Models per ina refurma da las vischnancas grischunas</i>	14
1. Il model da las regiuns	15
2. Il model da fusiun.....	16
3. Il model da combi	17
<i>IV Scenaris da fusiun sco basa da discussiun</i>	18
1. Il Grischun cun 70 vischnancas	18
2. Ina vischnanca Val Müstair ?.....	19
3. Ina vischnanca Bergiaglia ?.....	20
4. Ina vischnanca Calanca ?.....	20
5. Co statti en Lumnezia ?.....	21
6. Las vischnancas en Surses vegnan pli datiers ina a l'autra	21
7. Auta densità da vischnancas enturn la Viamala	22
8. En il Partenz: St. Antònien ed auters scenaris.....	22
9. Dunsainas d'ulteriurs scenaris en discussiun	22
<i>V Ponderaziuns finalas (12 tesas da discussiun)</i>	23
<i>VI Aggiunta: Indicaziuns bibliograficas.....</i>	26
<i>VII Aggiunta: Scenaris da fusiuns pussaivlas en cifras</i>	27

Dovra il Grischun ina refurma da las vischnancas ?

Prefaziun da cusseglier guvernativ Klaus Huber

La diversitad che renda ferm il Grischun sin differents secturs è er caratteristica per nossas vischnancas e per la moda e maniera co las vischnancas collavuran ina cun l'otra. L'autonomia da questas instituziuns independentas è da gronda muntada. Domaduas, la diversitad e l'autonomia da las vischnancas èn características marcantas da noss chantun ed èn da mantegnair e da rinforzar.

L'autonomia da vischnanca ha in avegnir

En in mund avert cun spazis commercials liberals e cun pussaivladads da communicaziun sin l'entir glob creschan l'intschertezza, il manco da relaziuns e l'anonimitad. A medem temp crescha il basegn per la surveaivladad, il contact social, l'identitad e la segirezza. Vischnancas fermas autonomas pon satisfar a tals basegns. La premissa persuerter è dentant che l'autonomia da vischnancas vegnia er percepida ed effectivamain vivida. Las structuradas ston esser furmadas uschia ch'ina purschida attractiva da prestaziuns da servetsch da la vischnanca è pussaivla per custs raschunaivels. Perquai ston ins sa dumandar, sche las structuradas odiernas adempleschan dapertut questas pretaisas ed èn adattadas da tegnair pitg a las pretaisas augmentantas concernent la professionalitad e la cumpetenza sut l'aspect dal squitsch finanziel.

Diversitad gea, mo diversitad da las fermezzas

Sche numerusas vischnancas pitschnas e fitg pitschnas funcziunan oz anc senza pli gronds problems, na vul quai betg dir che questas structuradas garanteschan er damaun anc che las incumbensas vegnian ademplidas optimalmain. I dat en noss chantun exempels da vischnancas pli grondas che consistan da pliras fracziuns e quests exempels musan ch'er corporaziuns territorialas pitschnas pon far valair senza dubi lur atgnadad culturala e tshertas structuradas autonomas en ina communitad pli gronda. Il grond dumber da consorzis e d'autras furmas da collavuraziun contractuala dattan perditga d'ina gronda voluntad cooperativa. Il fatg ch'i dat en singulas regiuns u valladas dapli colliaziuns da vischnan-

cas che vischnancas sto esser in motiv da reponde-
rar senza pregiudizis davart las structuradas. Tgi che collavura è confruntà baud u tard cun la dumonda da fusiuns, per uschè da dir la pli ferma furma da collavuraziun. Questa dumonda sto vegnir discutada en il Grischun senza pregiudizis e cun pli paucas resalvas che fin uss. Tar questa discussiun appartegna er l'imaginaziun co il Grischun pudess sa preschentar cun main che 212 vischnancas.

Nagina planisaziun da vischnancas da surengiu

La regenza ha exprimi repetidamain ch'ella na veglia betg preschentar in project per propi u in plan per fusiuns da vischnancas. Ils impuls persuerter ston vegnir da sutensi. Perencunter vul la regenza lantschar ina discussiun vasta en chausa ed accompagnar e sustegnair iniziativas correspundentas. Las ideas davart il svilup futur da nossas structuradas da las vischnancas vegnan ad influenzer auters projects da refurma ch'èn per il mument actuals en il chantun. Ellas vegnan ad esser decisivas per il fatg, tge directivas generalas duain valair en il rom da la revisiun da la constituziun, da la regulaziun nova dals fatgs da stadi civil e betg il davos en connex cun in eventual urden nov da las repartiziuns da las incaricas e da la gulivaziun da finanzas dal chantun en consequenza da la regulaziun nova da la gulivaziun da finanzas sin stgalim federal.

Il studi da l'inspecturat da vischnancas duai animar ed intensivar la discussiun

Per promover la discussiun è l'inspecturat da vischnancas vegni incumbensà da rediger il preschent studi. La preschentaziun vasta da questa tematica duai dar infurmaziuns ed impuls e pussibilitar cun scenarios e models ina discussiun animada davart questa tematica. La diversitad culturala ed il tractament da las minoritads èn enconuschentamain las fermezzas dal Grischun. Vischnancas ablas d'agir èn la premissa essenziala che quai restia er uschia en il futur. Cun la preschenta Ginfo duai vegnir discutà cun tge structuradas nossas vischnancas duain ademplir vinavant lur incumbensas impurtantas.

Vischnancas grischunas: cooperaziun u fusiun ?

In'occupaziun seriusa cun l'avegnir da las vischnancas grischunas pretenda enconuschientschas solidas da questa instituziun. Ultra dals fatgs istorics e geografics èsi er necessari da far persenn e da valitar las fermezzas e flaivlezzas da la structura odierna da las vischnancas. A la tschertga dals svilups corrects po gidar in sguard sur ils cunfins chantunals or. Per ina discussiun animada dovri alur er impuls en furma da scenaris e models. Il sequent urden da preschentaziun duai gidar ad iniziar questa discussiun.

I Retrospectiva istorica

La relaziun tranter las vischnancas ed il chantun ha caracterisà l'istorgia ordvart viva da noss chantun Grischun multifar. La situaziun da partenza istorica avant 150 onns ed ils pli novs svilups da la politica da vischnancas durant il davos quart dal ventgavel tschientaner n'èn betg senza influenza per la direziun da la politica da vischnancas futura.

1. La situaziun avant 150 onns

Avant 150 onns devi en noss chantun 48 vischnancas. Questas vischnancas giudizialas han giugà ina rolla absolutamain dominante e quai durant tschientaners. L'entira politica interna, inclusiv la giurisdicziun aveva lieu sin stgalim communal. Per decisziuns da l'entir stadi resp. chantunals n'era betg decisiva la maiortad da las vuschs dals abitants, mabain la maiortad da las vuschs da las vischnancas. En consequenza da l'adattaziun al dretg federal, spezialmain tras renconuscher la libertad da domicil han las vischnancas giudizialas pers lur dominanza. Cun la lescha davart la repartiziun dal chantun en districts e circuls l'avrigl 1851 è vegnida creada la structura actuala da las vischnancas. Empè da las 48 vischnancas giudizialas han ils circuls surpiglià l'organisaziun giudiziala ed igl ha dà da l'autra vart pli che 220 novas vischnancas ch'avevan fin uss il status da vischinadis.

La divisiun en numerusas vischnancas pitschnas e fitg pitschnas è adina vegnida crititgada sco impurtant svilup sbaglià. I n'ha betg mancà intervenziuns

politicas ch'èn sa drizzadas envers las vischnancas pitschnas. Ellas han dentant fatg naufragi per motivs da la resistenza vehementa da questas vischnancas pitschnas ch'è stada d'attribuir a lur posiziun politica rinforzada. Quai che las novas instituziuns avevan mantegni da las anteriuras vischnancas giudizialas era l'auta conscienza da l'autonomia ed ina refusa consequenta da tuttas tendenzas centralisticas. Quai è er stà il motiv, pertge che la repartiziun da las vischnancas n'è betg sa midada, abstrahà da paucas excepziuns, durant pli che 150 onns.

Caracteristic per la ferma tradiziun da l'autonomia da vischnancas è il fatg, che la lescha chantunala da vischnancas ch'era gia prevista en la constituziun da 1854 è vegnida concludida dal pievel pir l'onn 1974 suenter ch'ella era vegnida refusada duas giadas ils onns 1945 e 1966. Per quest motiv è l'onn 1974 da fitg gronda muntada per la politica da vischnancas.

2. La politica da vischnancas durant ils davos ventgatschintg onns

A l'entschatta dals onns settanta – curt avant che la lescha chantunala da vischnancas vegni relaschada – è la situaziun da las vischnancas grischunas vegnida taxada per fitg difficila. En consequenza da la basa legala mancanta eran sa svilupadas en las differentas vischnancas fitg differentas praticas che avevan manà ad ina intschertezza giuridica resp. ad ina inegalitad giuridica.

Il punct principal era dentant la depopulaziun rasanta dals territoris perifers. Quest svilup ha gi per consequenza in augment da las vischnancas pitschnas ed ha intensivà la crisa finanziala da quellas. Depopulaziun ed in vegliandrament han manà ad in manco da forzas umanas. Uschia è er s'augmentada l'incapacitad da las vischnancas pitschnas e fitg pitschnas d'ademplir las incumbensas communalas pli e pli pretensiusas en in temp modern.

Per schliar quests problems ha il chantun inizià e persequità a basa da la novcreada lescha da vischnancas ina politica fitg activa per rinforzar las vischnancas. Quai è succedi cun las differentas me-

siras ed ils differents instruments che vegnan descrits sequentamain:

- *Promover colliaziuns da vischnancas*

Tenor las ideas che predominavan l'entschatta dals onns settanta, avess oravant tut dui vegnir preni in tempo accellerà pertutgant la dumonda da la furma territoriala tras colliaziuns da vischnancas. Las pussaivladads praticas han dentant franà il tempo. Colliaziuns da vischnancas èn vegnidas exequidas be en quels cas, en ils quals las vischnancas pertutgadas èn idas d'accord cun quest pass. Tuttina hai dà tranter 1977 e 1988 sis fusiuns (cf. latiers la part II, chap. 3).

- *Promover la collavuraziun intercommunala*

Damai che numerusas vischnancas fissan surdumandadas d'ademplier lur incumbensas per cas ch'ellas fissan fixadas rigurusamain vi da la tradiziun, èsi vegni dà atenziun speziala a la collavuraziun intercommunala. La lescha da vischnancas metta uss er a disposiziun ils instruments giuridics per quest intent. Ultra da las corporaziuns regionalas per propi èn vegnids creads in grond dumber d'ulteriurs consorzis d'interess cun la finamira da schliar comunablamain incumbensas sin ils secturs da la scola, da l'allontanament da las auas persas, da la selvicultura, da l'agid en cas da catastrofes e da la protecziun civila. En il fratemp datti en noss chantun almain tants consorzis sco vischnancas (cf. latiers la part II, chap. 2).

- *Megliurar las structuradas administrativas ed executivas*

In ulteriur accent impurtant è succedi cun megliurar las structuradas administrativas ed executivas en las vischnancas pitschnas. Quai è succedi en vista al fatg che las pretaisas da las instanzas administrativas superiuras e da la populaziun fa pli e pli grondas pretaisas als commembers d'autoritads da milissa. Per quest intent è er vegnida intensivada l'activitad da cussegliaziun tras l'inspecturat chantunal da vischnancas. En quest connex èn sa cumprovadas las chanzlias parzialas en cumbinaziun cun autras activitads da gudogn u la creaziun d'ina chanzlia comunabla per pliras vischnancas pitschnas. Entant che l'onni 1980 disponeva be in tschintgavel da las var 100 vischnancas flailvas da finanzas d'ina chanzlia, èn vegnidas creadas dapi alur pli che 60 novas chanzlias parzialas. Tras talas mesiras pon ils commembers da las autoritads vegnir distgargiads almain per part da la „guerra da palpieri“ ch'è in horror per els. Uschia èn er s'augmentadas las schanzas da chattar commem-

bers adattads per las autoritads. Plinavant ha la purschida da prestaziuns da servetsch pudì vegnir megliurada per la populaziun en relaziun cun las autoritads superiuras. La cumplettaziun da l'activitad da chanzlia tras autras pussaivladads da gudogn sco p. ex. il servetsch da posta, il servetsch d'auto da posta, l'uniun da traffic, il negozi dal vitg, han pussibilità da crear plazzas da lavur cumplettas ed ha dà la basa per ulteriuras existenzas da famiglia en las vischnancas pertutgadas.

- *Augment da las prestaziuns da la gulivaziun intercommunala da finanzas*

Ina part impurtanta da la chadaina da las mesiras da promoziun è stada la finala la meglieraziun da la situaziun finanziala tras augmentar las prestaziuns e tras perfecziunar la gulivaziun intercommunala da finanzas.

Impurtantas novaziuns èn stadas l'introducziun da la gulivaziun indirecta da finanzas l'onni 1985 che ha permess da graduar las prestaziuns dal chantun tenor la forza finanziala sco er la revisiun l'onni 1993 cun la quala è vegnida introducida la gulivaziun da la forza fiscala sco pli impurtanta cumpo- nenta. La pli nova revisiun porta cun vigur dal 1. da schaner 2000 ina raffinaziun da la clav da la forza fiscala.

Terms impurtants en la politica da vischnancas grischuna	
1851	Repartiziun dal chantun (structura actuala da vischnancas)
1872	Constataziun da las vischnancas politicas
1874	Lescha da domicil
1892	Constituziun chantunala (actuala)
1945	Lescha da vischnancas (refusada)
1957	Lescha davart la gulivaziun da finanzas
1966	Lescha da vischnancas (refusada)
1974	Lescha da vischnancas
1985	Gulivaziun indirecta da finanzas
1991	Detretschament da las finanzas
1994	Lescha davart la gulivaziun da las grevezzas
1994	Gulivaziun da la forza fiscala
1999	Clav perfecziunada da la forza finanziala

II Situaziun da partenza 2000

1. La situaziun da las vischnancas grischunas en general

La situaziun da las vischnancas grischunas a la midada dal millenni è caracterisada d'ina cumprova positiva da la politica da vischnancas dals davos 25 onns. En quest temp han numerus problems pudì vegnir mitigiads tras mesiras decisas da promoziun e tras ina cooperaziun intensiva e quai senza metter en dumonda la structura fundamentala. Las vischnancas na sa chattan betg en ina situaziun da crisa. Ellas adempleschan lur incumbensas per ordinari bain. En vista al squitsch augmentant che sa manifestescha a moda fitg multifara èsi da sa dumandar, sche las structuraz odiernas satisfan per ademplir las incumbensas augmentantas er anc en il futur.

1.1 Vischnancas rinforzadas grazia a la politica da vischnancas activa

La politica da vischnancas dals davos 25 onns ha gidà considerablmain a rinforzar las vischnancas. Il success po vegnir cumprovà sin differents stgalmis:

- La depopulaziun ha pudì vegnir franada. La populaziun è s'augmentada en la plipart da las vischnancas cun dretg da gulivaziun da finanzas. Entant che 47 vischnancas dumbravan l'onn 1970 main che 100 abitants, è quai stà il cas l'onn 1998 be anc per 33 vischnancas. En cumparegliaziun cun auters chantuns è il dumber da vischnancas pitschnas dentant anc adina fitg aut.
- La situaziun finanziaria da la plipart da las vischnancas da gulivaziun sa preschenta en cumparegliaziun cun las ulteriuras vischnancas en il chantun in pulit zic meglier che anc avant 25 onns. Perquai ch'il sistem da milissa funcziuna anc bain èn ils custs administrativs er anc supportabels. La situaziun finanziaria da las vischnancas grischunas en general n'è er betg da considerar per nauscha en cumparegliaziun interchantunala. Ils indicaturs eruids a basa dals quintes da 1998 disponan en media d'ina stabilitad remartgabla. Dentant s'avra pli e pli la differenza tranter ils tegnairchasas bain situads e quels plitost precars.

- Grazia a l'augment da las prestaziuns da la gulivaziun da finanzas ha il medem mument pudì vegnir amplifitgada considerablmain l'infrastructura en la plipart da las vischnancas da muntogna. Autas contribuziuns da subvenziuns e da gulivaziun da finanzas, cumplettadas tras contribuziuns da padrinadi han permess da tegnair a bass la grevezza dals custs restants ed uschia la finanziaziun estra. Il mantegniment da questas ovras è dentant en il futur sulettmain l'incumbensa da las vischnancas.
- Il manco da forzas personalas ha pudì vegnir eliminà almain parzialmain tras installar dapli chanzlias. Ils detretschaments cumplexsivs surcommunals mainan dentant puspè qua e là a difficultads da recrutaziun pli grondas per delegads e funcziunaris da consorzis.

Sche las vischnancas grischunas s'occupan uss da lur futur, pon ellas far quai or d'ina posiziun da fermezza. Quai na pertutga betg mo lur posiziun finanziaria, mabain er lur muntada politica e sociala. Valurs sco participaziun, proximitad al burgais, modestadad ed identificaziun èn anc tuttavia intactas en blers lieus.

1.2 Il dumber e la dimensiun da las vischnancas en strusch sa midads

Quai che pertutga il dumber e la dimensiun da las vischnancas grischunas n'ha la statistica pudì registrar naginas midadas pli grondas. Il Grischun dumbra anc adina 212 vischnancas. Cun 875 abitants vegn il Grischun superà concernent spespezza da vischnancas be anc dal chantun Giura.

Vischnancas grischunas tenor grondezza 1998		
Grondezza	Vischnancas	Abitants
- 50	9	360
51 - 100	24	1'792
101 - 200	41	5'986
201 - 500	61	19'684
501 - 1'000	32	22'281
1'001 - 2'000	22	28'927
2'001 - 5'000	18	46'147
5'001 - 10'000	3	18'816
10'001 -	2	42'125
	212	186'118

Pli ch'in terz da las vischnancas dumbra main che 200 abitants. En questas vischnancas abitan be gist 8'138 abitants resp. 4% da la populaziun grischuna, entant che 23 vischnancas cun pli che 2'000 abitants disponan da 107'088 abitants u 58% da la populaziun.

La structura da vischnanca mussa dentant da pulit grondas differenzas da vallada a vallada. Entant che en Lumnezia, en il Scanvetg, en Calanca ed en la Val Müstair mintga vitg furma ina vischnanca politica, datti er grondas vischnancas cun numerusas fracziuns sin lur territori communal. Exempels persunter èn Tavau, Mustér, Sursaissa, Puschlav, Schiers, Tujetsch e.a.

1.3 Il squitsch sin las vischnancas s'augmenta

La relativ buna situaziun da partenza na dastga betg laschar emblidar ch'il squitsch sin las vischnancas crescha pli e pli. Quest squitsch sa manifestescha a moda fitg differenta:

- **Damain entradas:** Il retgav da la taglia communal sbassa en consequenza da recessiun, restructuraziuns da la facultad sco er levgiaments ed adattaziuns da taglia. Subvenziuns vegnan reducidas en il rom da programs da spargn. Il gaud porta strusch pli surplis da retgavs. Consegnas da gudogn da las ovras electricas crodan davent en connex cun la liberalisaziun dal martgà d'electricitad.
- **La finanziaziun daventa pli difficila:** Las bancas targlinan da conceder credits e classifitgeschan las vischnancas tenor in sistem da rating rigorus. Las subvenziuns daventan pli raras e vegnan sbursadas cun retard. La prontezza a la prestaziun dals tegnairchasas privats sa reduce-scha. La finanziaziun tenor il princip dal chaschunader ha cuntanschi en las vischnancas muntagnardas savens il cunfin da la raschunavladad e pretenda d'impunder meds ordinaris supplementars.
- **Da las vischnancas vegn pretendi pli e pli:** Il burgais fa – mintgamai sco quai ch'el è pertutgà – adina pli grondas pretaisas concernent la qualitat e la quantitat da las prestaziuns publicas. La mobilitad che vegn pretendida dals lavurants e dals scolars augmenta las pretensiuns correspudentas per prestaziuns communalas sco traffic public, rumida da naiv e.u.v. Er l'economia fa pretaisas a las vischnancas.

L'economia da construcziun vul incaricas. La branscha turistica pretenda participaziuns ed in engaschament finanziel per garantir las plazzas da lavur. La vischnanca sto er s'engaschar là, nua che la confederaziun ed il chantun resp. lur manaschis da reschia (posta e viafier) vulan reducir lur prestaziuns. La limitaziun dals donns en consequenza da la reducziun da las prestaziuns cuminaivlas vegn pretendida da las vischnancas.

- **Sforz d'exequir las leschas e da mantegnair las valurs:** La vischnanca n'ha naginas letgas che d'ademplier fitg bleras incumbensas (scola, affars socials, sanitad, ambient e.a.) Sin fundament da l'incarica legala executiva è ella obligada da far quai. Tar la necessitad obligatoria resp. tar las incumbensas stringentas appartegna er il mantegniment da la valor da las ovras d'infrastructura.
- **Augment dals custs dal spazi:** Entant ch'ils custs da construcziun per l'avertura dal „spazi“ (vias forestalas, vias da meglieraziun, vias d'alp) èn vegnids subvenziunads extraordinariamain ferm en il rom da la politica sectorala, resta la grevezza per mantegnair la valor da questas ovras cumplainamain tar las vischnancas, er sch'il niz è fitg vast.

Il squitsch augmentant lascha crescher permanentain las pretaisas envers l'activitad da las autoritads en vischnancas e consorzis. Il medem mument sa reducescha pli e pli la prontezza da surpigliar in uffizi en consequenza da la renconuschientscha mancanta, da la chapientscha mancanta dal patrun per tals uffizis ed en consequenza da l'indemnisaziun nunsuffizienta. Perquai s'augmenta il squitsch vinavant. Sch'ins vul dentant mitigiar quest squitsch cun impuls finanziaus, s'augmenta consequentamain il basegn finanziel. In basegn finanziel augmentant chaschuna puspè squitsch. Da questa situaziun resulta per il sistem da milissa per uschè dir in „circul vizius ch'è programmà ordavant“. Quai che renda la situaziun anc pli precara è il fatg che quest squitsch è reparti a moda fitg differenta. Uschia datti oravant tut sin il sector da las ressursas indizis per in augment da las disparitads. Uschia èn las vischnancas cun ovras electricas pertutgadas spezialmain ferm da la liberalisaziun dal martgà d'electricitad. Il svilup economic supponi dastgass sa restrenscher sin ils lieus centrals cun gronda populaziun resp. sin ils centers turistics. Mo er sin il sector da las grevezzas è il squitsch fitg different e maina uschia er a pli e pli dischproporziuns.

2. Il stadi da la collavuraziun intercomunala

La collavuraziun pli intensiva tranter las vischnancas e la regionalisaziun da tschertas incumbensas ha influenzà il pli fitg il svilup da las vischnancas grischunas ils davos 25 onns. Cun il relasch da la lescha chantunala da vischnancas l'onn 1974 èn vegnidas creadas las premissas giuridicas ed organisatorias per furmar consorzis. La lescha pussibilescha pli navant da transferir incumbensas communalas al circol. In ulteriur decret, numnadamain la lescha federala davart l'agid d'investiziun per il territori da muntogna ha mademamain gidà dapi 1974 a promover la collavuraziun intercomunala. Sco premissa per conceder agids d'investiziun ha la confederaziun pretendì d'elavurar concepts da svilup sin stgalim regional.

Quai ha er manà en il chantun Grischun a la fundaziun da totalmain 15 regiuns da planisaziun. Tenor l'art. 49 al. 3 da l'ordinaziun chantunala davart la planisaziun dal territori èn quai las regiuns *Val dal Rain grischuna, Surselva, Mantogna-Tumleasta, Valragn, Grischun central, Scanvetg, Partenz, Tavau, Engiadina'ota, Engiadina bassa, Val Müstair, Val Puschlav, Val Bergiaglia, Val Mesauc e Calanca*.

2.1 Cooperaziun intensiva sin tut ils stgalims

Cun crear regiuns en connex cun l'agid d'investiziun da la confederaziun e la planisaziun regionala èn resultadas organisaziuns effizientas, a las qualas èn vegnidas adossadas successivamain ulteriuras incumbensas. I sa tracta per la gronda part dals ospitals, da l'economisaziun dals ruments, da la scola da musica sco er da diversas incumbensas sin ils secturs da la cultura, dals affars socials e dal traffic.

Las organisaziuns regionalas en noss chantun n'han betg ina furma giuridica unificada. Ina federaziun regionala en il senn dalla lescha da vischnancas furman be in terz da las regiuns. Er tar las ulteriuras spezias da la collavuraziun intercomunala concurrenzchan las singulas furmas giuridicas ina l'otra. Sper las colliaziuns da vischnancas da dretg public cun ina personalitad giuridica (corporaziun da vischnancas e federaziun regionala) datti talas senza personalitad giuridica u er colliaziuns da vischnancas da dretg privat.

Collavuraziun intercomunala en il Grischun, stadi 2000			
Champ d'incumbensas		Colliaziuns	
		Corporaziuns a	Autras b
Incumbensas reg.	c	7	7
Administraziun	d	-	4
Stadi civil		-	19
Register funsil		5	21
Pumpiers	e	6	29
Protecziun civila		17	19
Affars da tir	f	-	31
Scola	g	77	21
Scolina		13	11
Ospitals	h	3	10
Chasas da vegls e da tgira		4	13
Spitex		-	21
Provediment d'aua		3	-
Serenera		16	16
Dismessa dals ruments		8	-
Selvicultura	i	13	44
Economia d'electricitad	k	4	10
Auters	l	4	23
Total		180	299

a) Corporaziuns en il senn da l' art. 53 da la lescha da vischnancas (corporaziuns da vischnancas e corporaziuns regionalas)

b) Ulteriuras furmas da la collavuraziun, colliaziuns da vischnancas da dretg public e da dretg privat senza personalitad giuridica, incumbensas al circol, cunvegns contractualas; per questa categoria èn las indicaziuns be approximativas!

c) Organisaziun regionala cun incumbensas essenzialas planisaziun regionala, promoziun da l'economia e d'altres incumbensas regionalas

d) Chanzlias comunablas euv.

e) Ils davos onns èn vegnidas realisadas 35 colliaziuns, 15 ulteriuras èn en elavuraziun, 4 da quellas sco corporaziuns

f) Tar totalmain 14 stans datti en 31 cas ina collavuraziun

g) Consorzis da scola primara 59, consorzis per classas pitschnas integradas 16; Dasperas datti var duas dunsainas da cunvegns contractualas

h) Tenor l'ordinaziun da la tgira da malsauns (art. 1) datti en il chantun 12 regiuns d'ospitals cun mintgami in ospital che proveda las vischnancas en il territori cumpiglià

i) 12 reviers forestals èn organisads sco corporaziuns da vischnancas: Ils ulteriurs sa basan sin regulativs, contracts da corporaziun e sin autras furmas

k) Ultra da las corporaziuns da las vischnancas da concessiun (corporaziuns da vischnancas) vegnan inditgadas ovras electricas cun participaziun da pliras vischnancas

l) Corporaziuns turisticas, corporaziuns d'alp, consorzis da vias, consorzis da construcziun, ulteriuras colliaziuns sin il sectur cultural sco er sin il sectur social

Ultra da quai datti anc la pussaivladad da transferir incumbensas al circul. Entant ch'il dumber da las corporaziuns regiunalas e da vischnancas sa laschan constatar relativamain exact, èsi stà pussaivel d'eruir sin il sector da las ulteriuras furmas da collavuraziun be indicaziuns approximativas. A las 212 vischnancas stattan tuttina visavi 184 corporaziuns da vischnancas e radund 300 autras colliaziuns. Il pli savens succeda la collavuraziun tar la scola. Qua vegn collavurà fitg intensiv oravant tut sin il stgalim superiur, dentant er tar las classas pitschnas integradas. Apparentamain paran soluziuns da corporaziuns er dad esser adattadas bain per schliar comunablamain las incumbensas da la serenaziun e da la dismessa dals ruments.

En il decurs dals davos onns è la collavuraziun tranter auter er vegnida intensivada tar la protecziun civila e tar ils pumpiers. Ina nova categoria da corporaziuns d'interess furman alur las corporaziuns turisticas d'interess sco per exempel la federaziun turistica da Surses. Las vischnancas da Zizers ed Igis han cooperà sin il sector da la politica concernent il terren industrial. Ellas han fundà per-suenter ina instituziun.

Exempels per la collavuraziun en l'administraziun furman las chanzlias communalas en Val Calanca (*Arvigo, Braggio, Cauco e Selma*) ed en la part sur da Surses (*Sour, Mulegns e Murmarera*). Autras vischnancas n'han bain nagina chanzlia communal, perencunter in chanzlist communal. Uschia partan per exempel las vischnancas da Flond e Luvven, Degen e Vignogn, dentant er Veulden e Sched lur chanzlist communal.

Anc pauc derasadas èn furmas da collavuraziun che prevesan ina repartiziun da la lavur tenor sector spezial professional (p. ex. informatica, contabilitad, plan da finanzas, fatgs da taglia, administraziun da construcziun). Interessanta è perencunter la stretga collavuraziun da las executivas en il rom da las uschenumnadas conferenzas dals presidents communalas.

2.2 Partneris differents per incumbensas differentas

La schliaziun d'incumbensas communalas entaifer ina corporaziun d'interess permetta a las singulas vischnancas da tschertgar mintgamai tenor furma e dimensiun da las incaricas differents partneris (consorzi da scola cun las inas vischnancas, consorzi forestal cun autras). En il cas ideal pon vegnir

fatgas questas colliaziuns ch'empermettan mintgamai las pli grondas sinergias ed uschia la schliaziun la pli effizienta da las incumbensas.

Quant multifara e complexa che la collavuraziun tranter las vischnancas po esser, po vegnir illustrà cun l'exempel da la vischnanca da *Farschno*. Cun la vischnanca vischina da Scharans parta Farschno sias incumbensas sin ils secturs da tir, dal mantegniment da la chavorgia, da la plaiv e da la substituiziun dals fatgs dal stadi civil. Las trais vischnancas Farschno, Scharans e Seglias lavuran ensemen tar ils pumpiers. Ina colliaziun da quatter datti tar la scolina (Almen, Roten, Pratval e Farschno) ed – en in'otra cumposiziun – tar il stgalim superiur (Farschno, Scharans, Seglias e Mut). L'anteriura vischnanca giudiziala Farschno cumpiglia las vischnancas da la corporaziun da guaud „Altgericht Fürstenu“ che correspundan cun las vischnancas da l'uffizi forestal da revier Tumbleastga centrala. Il circul da Tumbleastga cun sias dudesch vischnancas furma il cunfin territorial per la collavuraziun sin ils secturs da la scola cirquitala, classas pitschnas integradas (plus Cazas), chasa da vegls e da tgira sco er per la protecziun civila. Las incumbensas dal register funsil, allontanament da las auas persas, da l'ospital, spitex e scola da musica ademplescha Farschno en colliaziun cun tut las vischnancas da la regiun Mantogna-Tumbleastga.

2.3 Cunfins da la collavuraziun intercomunala

Il fatg ch'ì dat en il Grischun dapli corporaziuns resp. colliaziuns da vischnancas che vischnancas è remartgabel. Che mintga vischnanca sto er designar ses delegads ed impunder ina pli e pli gronda part da ses retgav finanziar per schliar incumbensas da las corporaziuns, mussa er cleramain ils cunfins d'ina collavuraziun complexa intercomunala.

Tar ils aspects negativs da las soluziuns da corporaziun èsi da quintar: la dotaziun democratica mancanta, la flexibilitad pitschna, il problem da trametter delegads adattads, la spezialisaziun resp. la capacitad da vesair ils problems en in'optica cumplessiva (p. ex. en ils secturs allontanament da las auas persas e dismessa dals ruments) sco er il grond basegn da meds finansials.

Là, nua ch'ìls cunfins da la collavuraziun sa manifesteschan sin stgalim da corporaziun, vegn er fullà via ad ina discussiun schlucada per furmas pli intensivas da la collavuraziun fin ad ina fusiun pussaivla.

3. Il stadi da las fusiuns da vischnancas

Per giuditgar la situaziun da partenza sin il sector da las fusiuns da vischnancas èsi er necessari da dar in sguard sur ils cunfins dal chantun e dal pajais or. Entant che en Europa, spezialmain en la part dal nord èn vegnidas realisadas gia durant ils onns sessanta furmas territorias radicalas, èsi marschè en Svizra fin oz relativamain pauc sin quest sector. Er sch'ins na po betg discurre d'ina unda da fusiuns, ha questa tematica tuttina gudagnà il davos temp dapli actualitad ed ha inizià en blers lieus numerus projects da reforma. Er en il Grischun dastga vegnir constatà ch'il tema fusiun n'è betg pli in tabu e che quest tema vegn discutà intensivamain en differents gremis.

3.1 La situaziun en Europa

En prest tut ils pajais europeics è il dumber da las vischnancas sa reduci massivamain tranter 1950 e 1992. Las pli grondas reducziuns èn succedidas en Svezia cun 87%, Danemarc cun 80%, Belgia cun 78%, Gronda Britannia cun 76% e Germania cun 67%. Mo er en il Pajais Bass, la Norvegia e l'Austria è il dumber da las vischnancas sa reduci per 36%, 41% resp. 42%. I na fa pia betg surstar sche la Svizra cun ina grondezza media da vischnanca da 2'210 (1992) resp. 2'445 (1999) abitants ed il Grischun cun 875 abitants èn lunsch davent da las valurs europeicas. En Gronda Britannia munta il

dumber d'abitants en media a var 120'000, en Svezia a 30'000, en Danemarc a 18'000 ed en Germania tuttina anc a stgars 5'000.

Sin fundament da las cifras po dentant vegnir constatà ch'èn ils pajais cun ina tradiziun meridionala e latina èn da constatar main refurmas territorias a l'engronda ch'èn ils pajais dal nord cun ina tradiziun germana ed anglosaxona.

3.2 La situaziun en Svizra

En Svizra ed er en il Grischun n'èn fusiuns betg realisablas sfurzadamain u en ina furma pli gronda. Quai stat en connex oravant tut cun la structura communal tradiziunala historicamain e cun ses origins en furma d'associazions e corporaziuns. Il pli nov temp hai dentant dà in tschert moviment concernent la reforma da vischnancas. Dentant èn ils resultats da fin uss da considerar per mudests. Sin fundament d'ina retschertga da l'inspecturat da vischnancas da l'avust 1998 annunzian 18 chantuns ch'els na disponian betg da projects concrets da fusiun e ch'els vegnian ad avair l'onn 2000 il medem dumber da vischnancas sco l'onn 1990. Ina midada dal dumber da vischnancas tranter 1990 e 2000 han annunzià otg chantuns, tranter quels er il Grischun cun ina midada dal dumber da 213 a 212 vischnancas.

3.3 Projects da reforma en ils chantuns

Projects da reforma per propri datti en ils chantuns da Lucerna, Friburg, Turgovia e Tessin.

- La regenza dal *chantun Lucerna* ha lantschè l'onn 1997 in project da reforma „Lucerna 99“, che ha postulà tranter auter ina reducziun dal dumber da las vischnancas da 107 sin la mesadad e quai cun ina grondezza minimala en media da 3'000 abitants. Il project è dentant vegni confruntà cun in'opposiziun politica relativamain gronda. Actualmain vegnan prendidas en mira, enstagl da fusiuns da vischnancas, pli e pli autras furmas da collavuraziun tranter las vischnancas sco p. ex. la reuniun da chanzlias communalas e d'uffizis da taglia. Pli navant sa stenta il chantun da chattar ina nova repartiziun da las incumbensas ed ina reorientaziun da la givivaziun da finanzas.

Las vischnancas da l'Europa en cumparegliazion			
Pajais	Dumber da vischnancas 1992	Abitants per vischnanca en media	Midada dal dumber da vischnancas 1950-1992
Gronda Britannia	484	118'440	-76%
Portugal	305	32'300	+0.7%
Svezia	286	30'040	-87%
Pajais Bass	647	23'200	-36%
Danemarc	275	18'760	-80%
Belgia	589	16'960	-78%
Finlanda	460	10'870	-16%
Norvegia	439	9'000	-41%
Italia	8'100	7'130	+4%
Spagna	8'082	4'930	-12%
Germania	8'077	4'925	-67%
Austria	2'301	3'340	-42%
Svizra	3'021	2'210	-2.5%
Frantscha	36'763	1'580	-5%

Funtauna: La Ragione Ticino 20-4-98; Infurmaziuns-CDF fanadur 1999

Las vischnancas da la Svizra en cumparegliaziun chantunala								
Chantun	Abitants 1997	Abitants per vischn.	Dumber da vischnancas			+/- 1950-1999	Surfatscha en km ²	Abitants per km ²
			1950	1988	1999			
Turitg	1'181'600	6'910	171	171	171	0	1'729	683
Berna	938'600	2'347	493	412	400	-93	5'961	157
Lucerna	342'900	3'205	107	107	107	0	1'494	230
Uri	35'800	1'790	20	20	20	0	1'077	33
Sviz	125'200	4'173	30	30	30	0	908	138
Sursilvania	31'800	4'543	7	7	7	0	491	65
Sutsilvania	37'200	3'382	11	11	11	0	276	135
Glaruna	38'700	1'334	29	29	29	0	685	56
Zug	95'100	8'645	11	11	11	0	239	398
Friburg	229'900	938	284	260	245	-39	1'671	138
Soloturn	241'600	1'917	132	130	126	-6	791	305
Basilea-Citad	193'100	64'367	3	3	3	0	37	5'219
Basilea-Champ.	255'300	2'969	74	73	86	+ 12	518	493
Schaffusa	73'700	2'168	35	34	34	-1	298	247
Appenzell dadens	54'000	2'700	20	20	20	0	243	222
Appenzell dador	14'900	2'483	6	6	6	0	173	86
Son Gagl	443'900	4'932	91	90	90	-1	2'026	219
Grischun	185'500	875	221	213	212	-9	7'105	26
Argovia	534'000	2'302	233	232	232	-1	1'404	380
Turgovia	225'400	2'783	201	179	81	-120	991	227
Tessin	305'600	1'247	257	247	245	-12	2'812	109
Vad	608'200	1'584	388	385	384	-4	3'212	189
Vallais	273'400	1'677	170	163	163	-7	5'224	52
Neuchâtel	165'400	2'668	62	62	62	0	803	206
Genevra	396'600	8'813	45	45	45	0	282	1'406
Giura	69'400	836	-	82	83	+ 83	836	83
Total	7'096'800	2'445	3'101	3'022	2'903	-198	41'286	172

Funtauna: Infurmaziuns CDF fanadur 1999

- Ina refurma da las vischnancas per propri ha fatg il *chantun Turgovia* ils onns novonta. Cun quai ha dui vegnir aboli il dualissem da fin uss cun vischnancas dal lieu e municipalas (in relict dal temp da Napoleon) e tut las vischnancas han dui vegnir midadas en vischnancas politicas. L'effectiv da las vischnancas è sa reduci en consequenza da 201 ad 81 vischnancas. Sin fundament da la lescha per la gulivaziun da finanzas pon er vegnir concedidas contribuziuns unicas per furmar vischnancas politicas, damai che la gulivaziun da finanzas vegn distgargiada tras fusiuns.
- En il *chantun Friburg* hai dà tranter 1990 e 2000 deschset fusiuns. Il chantun Friburg sustegna fusiuns cun contribuziuns da promo-

ziun. Las contribuziuns da promoziun prestadas èn stadas tar las fusiuns dals davos onns tranter 0.7 e 2.7 milliuns francs per la singula fusiun. Per la calculaziun da la contribuziun da promoziun èn decisivs ils sequents criteris: la debಿತaziun, las consequenzas da las fusiuns cun effect sin il tegnairchasa e las differenzas concernent l'infrastructura da basa. Il problem tar il chantun Friburg è il fatg ch'il chantun n'ha betg ils meds suffizients per conderscher cumplainamain las contribuziuns da promoziun.

- Er en il *chantun Tessin* datti l'onni 2000 en tut nov vischnancas damain che l'onni 1990. Il chantun Tessin ha sviluppà in project chantunala che vul reducir il dumber da vischnancas da 245 sin 86.

- Ina nova emprova en direcziun da refurmas da vischnancas è vegnida iniziada la primavaira 1999 en il *chantun Berna*. Ils resultats da la gruppa da project vegnan spetgads l'onn 2000.
- En il *chantun Schaffusa* è vegni fatg per incarica da la cumissiun constitutiva in studi concernent la furmaziun nova da vischnancas politicas.
- En il *chantun Son Gagl* èsi vegni spetgà cun mirveglias sin la votaziun dal pievel concernent la fusiun da Rapperswil e Jona. Il project è vegni refusà ils 28-11-1999.

Per finir dastga vegnir constatà ch'i dat bain insaquants projects da refurma, mo d'ina unda da fusions per propi cun resultats concrets na dastga dentant betg vegnir discurre. Il tema n'è dentant betg pli tabu ed er en noss chantun vegn manada questa discussiun.

3.4 La situaziun en il Grischun

In sguard sur il cunfin dal chantun or mussa ch'il Grischun cun 212 vischnancas ed ina grondezza media da las vischnancas cun 875 abitants dispona d'ina rait da vischnancas fitg spessa. En cumparegliaziun europeica n'è dentant la divergenza cun la media svizra strusch relevanta. Cun bain 2000 abitants è la grondezza media da las vischnancas svizras lunsch sut la media europeica. Er per quai che pertutga la midada dal dumber da vischnancas tranter 1950 e 1999 n'è betg marschà sin stgalim svizzer bler dapli che en il Grischun.

Dapi l'onn 1852 hai dà en il Grischun 17 fusiuns, da quellas tuttina otg en il decurs dals davos 30 onns. La davosa fusiun è stada quella tranter las vischnancas da Rona e Tinizong. Tut questas fusiuns èn succedidas voluntariamain. Il chantun ha sustegni quests process ed er remunerà l'unioni mintgamai cun in import. En differentas regiuns èsi bain vegni manà ils davos onns tranter las vischnancas discurs da fusiun. Per realisar ina fusiun n'han dentant betg pudì vegnir chattadas maioritads. Uschia èn idas da l'aua giu per exempel duas giadas votaziuns dal pievel correspudentas en Bergiaglia. Nus constatoin dentant oz ch'il tema fusiun vegn discutà en differentas regiuns puspè a moda pli intensiva.

Reuniuns da vischnancas en il Grischun dapi 1852

1852	La Cuort da Cuira incorp. da la citad da Cuira
1853	Sculms incorp. da Versomi
1859	Borgonovo incorp. da Stampa
1875	Ziràn e Reschen a Ziràn-Reschen
1879	Vorder- und Hintervalzeina a Valzeina
1879	Valpaschun incorp. da Valchava
1912	Latsch incorp. da Bravuogn
1920	Stugl/Stuls incorp. da Bravuogn
1923	Casti e Vargistagn a Casti-Vargistagn
1963	Uors e Peiden ad Uors-Peiden
1971	Casaccia incorp. da Vicosoprano
1977	Strada incorp. da Glion
1978	Riom e Parsonz a Riom-Parsonz
1978	St. Antönien-Castels e -Rüti a St. Antönien
1979	Landarenca incorp. da Arvigo
1982	Rossa, Sta. Domenica ed Augio a Rossa
1998	Rona e Tinizong a Tinizong-Rona

3.5 La rolla dal chantun

Sco quai ch'in sguard sin il svilup dals davos 25 onns mussa pratitgescha il chantun ina politica fitg activa per rinforzar e promover las vischnancas. Quest fatg è anc adina in element dal program da la regenza da la perioda currenta da legislatura.

Las sis fusiuns da vischnancas ch'èn succedidas dapi l'entrada en vigur da la lescha da vischnancas l'onn 1974 èn succedidas senza excepziun a basa voluntaria, q.v.d. senza sforz dal chantun. D'ina incorporaziun sfurzada sco quai che l'art. 94 da la lescha da vischnancas (DG 175.050) prevesa, n'èsi anc mai vegni fatg diever. Tenor l'artitgel menziunà po il cussegl grond concluder l'incorporaziun, sch'ina vischnanca n'è per mancanza d'abitants ni da forzas sufficientas permanentamain betg en il cas da satisfar a las pretaisas legalas.

L'instrumentari legal existent permetta dentant a la regenza da sustegnair activamain stentas per megliar las structuradas communalas.

Tenor l'art. 93 da la lescha da vischnancas po il chantun conderscher contribuziuns per promover incorporaziuns. Ils meds persunter vegnan mess a disposiziun sin fundament da l'art. 19 al. 2 da la lescha davart la gulivaziun intercomunala da finanzas (DG 720.350) or dal fond da gulivaziun da finanzas sut il titel gulivaziun per basegns spezial. A quint dal fond da gulivaziun da finanzas èn vegnidas conderschidas fin uss a sis fusiuns da vischnancas contribuziuns:

Contribuziuns a fusiuns da vischnancas		
Peiden cun Uors	1963	fr. 80'000.-
Riom e Parsonz	1978	fr. 150'000.-
Strada tar Glion	1977	fr. 90'000.-
St. Antonien Castels + Rùti	1978	fr. 150'000.-
Landarenca ed Arvigo	1979	fr. 150'000.-
Rossa, Augio e Sta. Domenica	1982	fr. 220'000.-
Rona e Tinizong	1998	fr. 400'000.-

La conderschida da talas prestaziuns or dal fond da gulivaziun da finanzas vegn motivada d'ina vart cun la gulivaziun da relaziuns da facultad differentas mo er cun la promoziun da fusiuns. Abstrahà da las contribuziuns da promoziun en cas d'ina fusiun reussida pon er vegnir conderschidas contribuziuns per sustegnair studis e projects concrets. En in cas è già vegni empermess in sustegn finanziel correspondent.

Ultra da l'agid finanziel direct sustegna il chantun er process da fusiun tras la collavuraziun persunala dals uffizis chantunals. Il sustegn entschaiva cun metter a disposiziun il material da datas necessari, ils schemas d'andament e las glistas da check per il process da fusiun e cumpiglia activitads pli vastas sco la cussegliaziun giuridica generala, las regulaziuns da proprietad / register funsil, coordinaziun da scleriments che pertutgan differentes departaments concernent las proceduras ed ils projects currents en las vischnancas che vulan fusiunar, models per contracts da fusiun, coaching da sedutas fin a la realisaziun da la bilantscha da fusiun.

Quest sustegn persunal na sa restrenscha dentant betg mo sin projects da fusiun, mabain er sin auters projects da refurma sin il sector da la collavuraziun intercomunala.

Damai ch'ina promoziun ed in sustegn cumplessiv da process voluntaris da cooperaziun èn pussaivels cun ils instruments existents na dovri tenor l'avis da la regenza er betg in nov instrumentari legal. Uschia tuna er la resposta da la regenza sin il postulat Zegg concernent refurmar las structuradas communalas (protocol dal cussegl grond, november 1998, p. 307, mars, p. 630).

Che la regenza è pronta da gidar a concepir la discussiun davart la structura da nossas vischnancas e d'accumpagnar e sustegnair process da sutensi n'ha ella betg mo documentà en la resposta dal postulat Zegg, mabain er a chaschun d'autras discussiuns davart quest tema en il cussegl grond. Uschia tar la debatta davart la revisiun parziala da la lescha davart la gulivaziun da finanzas (*cf. carnets da missivas nr. 5/1998-99, p. 139; protocol dal cussegl grond, november 1998, p. 382 ss.*), plinavant tar la debatta concernent la fusiun da las duas vischnancas Tinizong e Rona (*carnet da missivas nr. 1/1998-99, p. 37; protocol dal cussegl grond, sessiun da matg 1998, p. 170 ss.*) sco er a chaschun da la debatta davart il rapport davart la gulivaziun da finanzas dal Grischun (*carnet da missivas nr. 5/1997-98, p. 229; protocol dal cussegl grond, sessiun da november 1997, p. 379 ss.*).

En quest connex èsi vegni rendi attent repetidamain che la regenza na vul betg pigliar a maun la dumonda da la refurma da las vischnancas cun agid d'in project da gronda dimensiun, mabain ch'ella vul cuntinuar la politica da promoziun che sa basa fin uss sin la voluntariadad. Ella appellescha plinavant da metter en il rom da la discussiun cun auters projects il proxim temp directivas per refurmas da vischnanca.

Las plattformas correspondentas èn: revisiun da la constituziun, revisiun da la lescha da vischnancas en il rom dal project EFLAD, refurma dals fatgs da stadi civil, reorganisaziun da la gulivaziun federala da finanzas cun consequenzas per la repartiziun da las incumbensas entaifer ils chantuns, tar ulteriuras adattaziuns da la legislaziun davart la gulivaziun da finanzas e betg l'ultim en connex cun la discussiun pertutgant il program da la regenza.

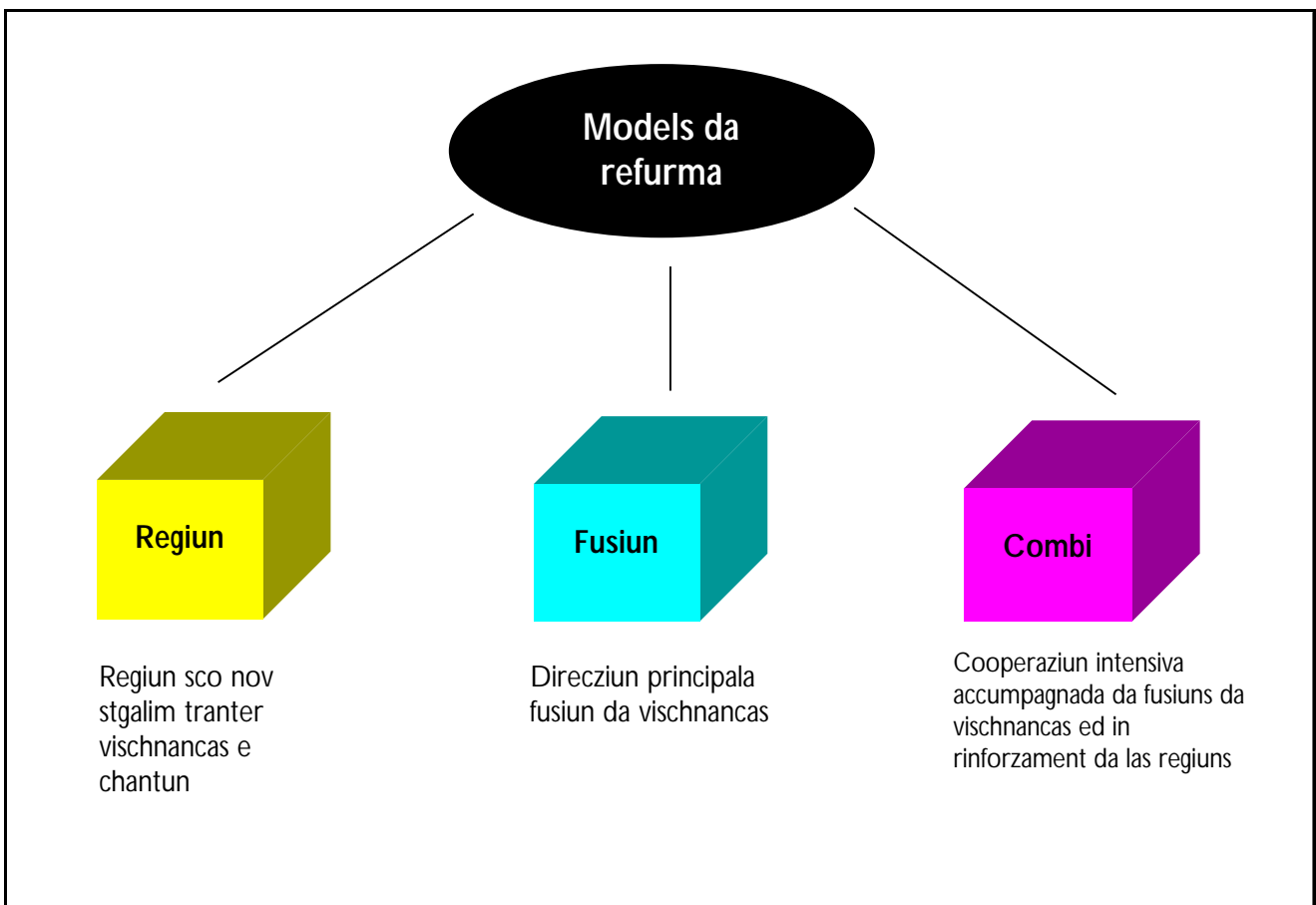
III *Models per ina refurma da las vischnancas grischunas*

En vista a las grondas midadas economicas e socialas daventa er il squitsch per las vischnancas grischunas pli e pli virulent. Igl è da partir dal fatg che quest squitsch vegn er a provocar refurmas e vegn a manar en il proxim temp a midadas sin il sector da las vischnancas grischunas.

Perquai èsi prudent da s'occupar a temp cun svilup pussaivels. Cun agid da models e scenaris pon vegnir descrittas differentas vias da refurma e lur finamiras. La cumparegliaziun objectiva dals avantatgs e dischavantatgs permetta ina furmaziun da l'opiniun che sa basa sin in fundament fitg vast.

Pli grond ch'il consens è concernent la via ch'è da prender e meglier che la planisaziun e las decisiuns futuras dals differentes gremis pon vegnir accordadas. Da guids accordads èn dependents ils portaders chantunals da decisiuns exact tuttina sco quels sin stgalim da las regiuns, da las corporaziuns d'interess e da las vischnancas.

Ina via – il model da las regiuns – maina tras ina pli gronda muntada da las regiuns ad in nov stgalim statal tranter vischnancas e chantun. L'autra direenziun – il model da fusiun – parta d'ina intensivaziun da las fusiuns da vischnancas ad unitads tant sco pussaivel effizientas ed efficacias. Il terz model (combi) vul cumbinar optimalmain eventuals pass da refurma. Prioritad ha ina cooperaziun optimala accumpagnada da fusiuns da vischnancas ad in rinforzament da las regiuns.

1. Il model da las regiuns

Las 15 regiuns da planisaziun han obtegnì ils davos 25 onns pli e pli muntada en noss chantun. Ultra da lur funcziun oriunda tar la planisaziun regiunala e da la promoziun economica èsi vegnì adossà a questas organisaziuns en il decurs dal temp pli e pli incumbensas communalas per soluziuns surcomunalas.

Ina proposta da refurma ch'è er vegnida tractada en la discussiun preliminar per reveder la constituiun chantunala, fiss quella da fixar las regiuns sco nov stgalm statal tranter chantun e vischnancas e da stipular quellas cun parlament e suveranità finanziaria. Sche quai fiss en quest connex las 15 regiuns existentas da planisaziun u talas cun in perimeter extendì fiss anc da sclerir pli detagliadamain.

Il champ d'applicaziun da quest nov stgalm statal pudess vegnir enritgì da surengiu tras decentralisar incumbensas chantunalas sco er da sutensì tras centralisar incumbensas communalas.

Las regiuns furmassan uschia il medem mument centers da cumpetenza decentralis sco er surcomunals. Imaginabel fiss en quest connex d'adossar a las regiuns ultra da lur incumbensas tradiziunalas er incumbensas decentralas u surcomunalas sin ils sequents secturs:

- Register funsil, stimaziun e fatgs da stadi civil
- Sin il sectur da scola: Stgalm superior, scola da musica, secturs spezials da scola
- Incumbensas sin il sectur da sanità e social: Ospitals, chasas d'attempads, spitex e.u.v.
- Traffic: Traffic regiunal public, sendas e sendas da viandar
- Protecziun da l'ambient e da la natira: Allontanament da las auas persas, dismissa dals ruments
- Economia publica: Agricultura (centers da commercialisaziun, mazlarias), selvicultura, economia d'energia, turissem

Tar ina tala soluziun sa restrenscheschan las incumbensas communalas sin ils secturs restants. Numerusas soluziuns da corporaziun da fin uss pudessan vegnir abolidas en favur d'ina regulaziun regiunala.

La repartiziun da las incumbensas stuess esser il resultat d'ina reorganisaziun cumplessiva da las incumbensas tranter chantun, regiun e vischnancas.

Per la dotaziun finanziala fiss necessaria ina regulaziun nova da la suveranità fiscala ed eventualmain ina regionalisaziun parziala da la gulivaziun intercomunala da finanzas.

Tge fissan uss ils avatatgs e dischavantatgs d'ina tala idea en vista als basegns da refurma da las vischnancas?

Avantatgs:

- Las incumbensas vegnan ademplidas pli effizient e professional tras centers da cumpetenzas ed il medem mument vegnan las vischnancas distgargiadas
- Dapli trasparenza tras unifitgar leschas, taxas e tariffas
- Eliminar ils deficits da las corporaziuns actualas (dapli democrazia; congruenza da la decisiun d'expensas / finanziaziun)
- Las vischnancas vegnan mantegnidas; squitsch per fusiuns sa reducescha
- Disposiziun per decentralisar l'administraziun
- Congruenza cun il concept directiv economic
- Plazzas da lavur attractivas en las regiuns augmentan l'attractività da las vischnancas sco lieu d'abitar
- Rinforzar la posiziun da la regiun envers il chantun

Dischavantatgs:

- La creaziun d'in nov staglim statal è fitg dispietavla; Propostas per refurmas correspundentas en auters chantuns èn vegnidas refusadas dapertut
- Perdita d'autonomia; Las vischnancas n'han betg da dir bler
- Privel d'augmentar artificialmain l'administraziun; Concentraziun da las plazzas da lavur en il center regiunal
- La tenuta da pretaisas da la populaziun s'augmenta
- Ina repartiziun commensurada da la furniziun finanziala dals trais stgalims, chantun, regiun e vischnancas fiss problematica
- Ils cunfins existents tranter las regiuns n'èn betg dapertut incontestads; La fixaziun d'in nov perimeter fiss ina via da lunga durada

2. Il model da fusiun

Sco alternativa tar las regiuns revalidadas suveranain pudessan er vegnir tratgas en consideraziun vischnancas pli grondas e pli effizientas. Il model da fusiun propona perquai ina intensivaziun da las fusiuns da vischnancas. La basa d'in tal aspect pudess furmar in concept chantunal da fusiun che sa basa sin ils projects da reforma en ils chantuns Lucerna, Turgovia e Tessin. In auter concept fiss in plan directiv per fusiuns da vischnancas ch'è vegni elavurà cun las vischnancas e regiuns. In tal plan directiv voluntari permettes da coordinar a temp las organisaziuns surcomunales u basegns surcomunals da reorganisaziun (p. ex. sin il sector dal register fonsil, dals fatgs da stadi civil, dal stgalim superiur da scola, selvicultura) cun la finamira pretendida d'ina reforma da vischnancas. Il medem mument vegnissan er messas directivas per decisius sistematicas ed effizientas en connex cun crear plazzas e projects d'investiziun. La politica chantunala da subvenziun pudess sustegnair il process.

Co in tal model da fusiun pudess eventualmain sa preschentar vegn inditgà en il chapitel suandant IV „*Scenaris da fusiun sco basa da discussiun*“. En quest connex fissi er imaginabel da sviluppar in model da plirs stgalims. Puncts da partenza en chausa vegnan concretisads en l'aggiunta cun cifras. Ina soluziun grischuna na sa lascha strusch sviluppar a basa da criteris quantitativs sco grondezza minimala resp. normala u ina tscherta dimensiun da reducziun (p. ex. partiziun). Plitost stuess questa soluziun s'orientar tenor ils basegns dals burgais.

Qua datti dentant ideas che garanteschan ina identitad e sinergias maximalmain pussaivlas. Betg il davos dastgan giugar ina rolla tar la collavuraziun intercomunala ils cunfins istorics da las vischnancas giudizialas da pli baud resp. dals circuls actuals dentant er las colliaziuns existentas.

Il svilup da tals plans directivs da fusiuns permettes er da far ponderaziuns fundamentalas davart il status da las vischnancas declassadas a fracziuns. Sco tar ils quartiers en las citads èn ideas per ina tscherta autonomia tuttavia imaginablas. Latiers datti er gia en il Grischun models cumprovads da fracziuns (Tavau, Schiers, Puschlav, Mustér e.a.). Per s'occupar la finala cun ils models da fusiun duain vegnir preschentads sequentamain en furma da chavazzins ils avantatgs e dischavantatgs da fusiuns da vischnancas en ina dimensiun pli gronda.

Avantatgs:

- Las incumbensas vegnan ademplidas a moda pli effizienta
- Management pli professional, dapli cumpetenzas dal fatg tras pussaivladads da spezialisaziun da l'administraziun
- Augment / gulivaziun da las ressursas finanzialas: Utilisaziun pli raziunala e guliva da l'infrastructura
- Megliera attractivitad al lieu (main regulaziuns differentas; pli gronda flexibilitad sin il sector da la politica da terren)
- Vitalisar l'instituziun vischnanca tras novs impuls e novas ideas ed in furniment optimal
- Eliminar las difficultads da recrutaziun e meglierar las pussaivladads d'elecziun per ils commembers da las autoritads e per ils delegads da las corporaziuns
- Las vischnancas obtegnan dapli pais envers il chantun ed en la regiun
- Novas dimensiuns d'identificaziun (valladas, circuls, regiuns turisticas)
- Nagin nov stgalim statal
- Sclerir il sector da corporaziuns; Scrudada d'ina coordinaziun e da consultaziuns che chaschunan gronds custs; Eliminar ils deficits da las corporaziuns
- Impunder a moda pli effizienta ils meds da subvenziun e da gulivaziun

Dischavantatgs:

- Vischnancas vegnan abolidas (perdita da identitad, condecisiun ed identificaziun cun la vischnanca, anonimitad daventa pli gronda)
- La proximitad al burgais e la participaziun dminueschan; Isanzas e tradiziuns perdan lur muntada
- Il nivel da pretaisas envers las prestaziuns da la vischnanca s'augmentan; Prestaziuns da servetsch pli charas e dapli perfecziunissim e birocrazia
- Reducziun da plazzas da lavur, suctut pensums parzials; Concentraziun da la purschida da prestaziuns da servetsch sin lieus centrals; Mendras cundiziuns per vitgs resp. fracziuns
- Perdita da subvenziuns e contribuziuns da gulivaziun

3. Il model da combi

A basa dal proverbii „*bleras vias mainan a Roma*“ pari dad esser prudent da na concentrar il process da refurma be sin in binari. Il success d'in process da renovaziun da nossas vischnancas na dependa strusch mo dal stadi da las fusiuns da vischnancas ch'èn succedidas. Quai tant pli che la realisaziun d'ina refurma territoriala da gronda dimensiun en il senn dal model da fusiun – mo er d'in model da las regiuns – durass senza dubi ditg, bler memia lunsch per desister dals pass da refurma complementars resp. precedents.

Il squitsch augmentant sin las vischnancas – sco quai ch'el è vegni descrit a l'entschatta – pretenda ina meglieraziun directa da las structures organisatorias ed administrativas existentas en las vischnancas e tar las corporaziuns. L'occupaziun cun la repartiziun da las incumbensas tranter chantun, regiuns e vischnancas daventa necessaria en consequenza da la regulaziun nova da la gulivaziun federala da finanzas. Adattaziuns tar la politica da subvenziun e tar la gulivaziun da finanzas dastgassan suandar. Sche las mesiras correspundentas han manà la finala ad ina centralisaziun pli gronda u ad in rinforzament da las vischnancas e da las regiuns, dependa da la capacita da las structures existentas e da las imaginaziuns concernent la repartiziun dal territori.

Il model da combi vul perquai colliar mesiras immediatas da refurma cun la tschertga intensiva d'in concept directiv per ina repartiziun territoriala futura pli optimala. Quai vul dir che, ultra da refurmas administrativas internas, fusiuns madiras vegnan acceleradas e realisadas. La collavuraziun intercomunala vegn intensivada ed optimada daptut nua che quai è pussaivel. Quai po vegnir cuntanschi tras las mesiras skizzadas sequentamain:

- La collavuraziun sin ils secturs dal stgalim superiur da scola, dal register funsil, dals fatgs da stadi civil, da l'economia forestala e d'energia sco er dal turissem succeda a moda pli spaziuosa, eventualmain fin al stgalim da la regiun.
- Er tar l'administraziun communal vegnan intradadas novas vias da collavuraziun (soluziuns da pool per l'uffizi da taglia, EED, administraziun da construcziun; chanzlias communalas; stgomi da personal a basa da la cumpetenza professiunala).
- L'engaschament dal personal en il servetsch tecnic e forestal vegn furmà e coordinà sur ils cunfins da la vischnanca e dal revier or a moda effizienta.
- Deficits constatads tar corporaziuns vegnan eliminads (perdita democratica, responsabladad mancanta per las finanzas, orientaziun specifica dal rom, pitschna flexibilitad).

Las corporaziuns da dretg public betg integradas en la vischnanca sco las vischnancas burgaisas, associaziuns d'aua, manaschis communalas da provediment d'electricitad e.a. n'èn betg d'excluder d'ina examinaziun.

Tar l'occupaziun critica cun las structures da las corporaziuns na dastga l'egliada betg vegnir retegnida avant l'agen potenzial da refurma da la vischnanca. L'organisaziun communal ed ils andaments administrativs duain vegnir examinads fitg intensiv. Ideas cumprovadas da refurmas administrativas (NPM) dattan agids d'orientaziun.

Questa proposta da soluziun che dat, ultra da las fusiuns pass a pass da vischnancas la prioritad al svilup ulteriur da las corporaziuns existentas ha ils sequents avantatgs e dischavantatgs:

Avantatgs:

- Il pli grond resguard pussaivel
- Nagina cura radicala che pudess impedir il process da refurma da l'entschatta ennà
- Refurmas parzialas vegnan pigliadas a maun immediat resp. senza spetgar las decisziuns davart il model
- Fusiuns preparadas pon vegnir realisadas pli svel
- Soluziuns da cooperaziun individualas adattadas al causal concret
- Nagina proposta da top-down
- Schanza da chattar soluziuns creativas elavuradas en favur dal burgais tenor il princip da l'agid a sasez

Dischavantatgs:

- En cas che la voluntad da refurma manca en il lieu restan las structures ineffizientas ed ils deficits da las corporaziuns.
- Al squitsch da centralisar po vegnir tegni pitg main bain

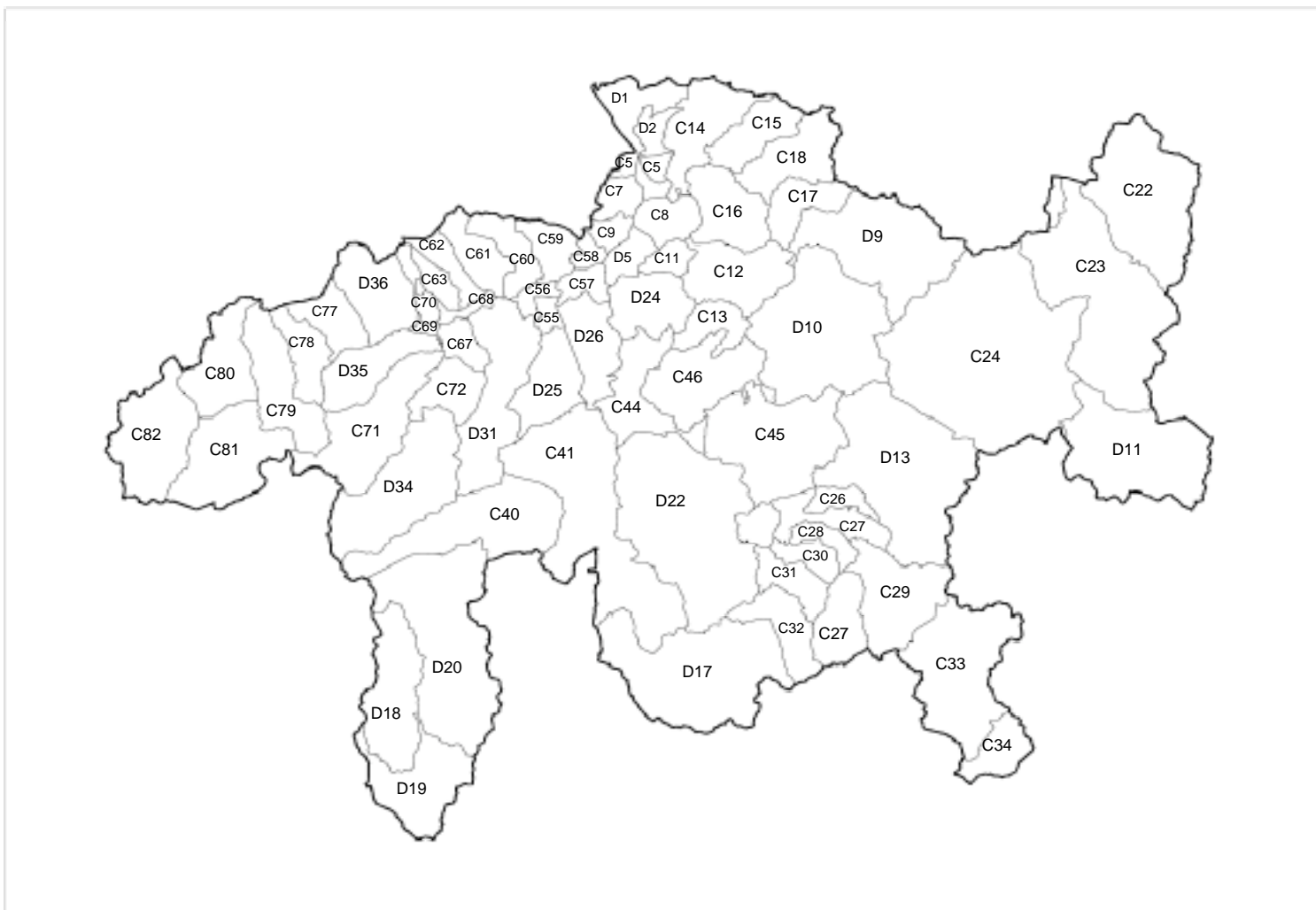
IV Scenaris da fusiun sco basa da discussiun

Tant il model da fusiun preschentà sco er l'idea per ina soluziun cumbinada sa basan sin la supposiziun ch'i vegnia a dar midadas sin il sector da las vischnancas grischunas. Per che la discussiun en il senn da l'incumbensa da questa brochura d'infurmaziun possia vegnir iniziada, duain ils scenaris vegnir concretisads e cumprovads cun cifras e fatgs. En il chapitel VII vegn preschentà en quest connex tenor il sistem modular co las 212 vischnancas existentas pudessan vegnir reunidas ad eventualas unitads pli grondas. En quest connex èn vegnidas rimnadas tschertas datas fundamentalas per pli che 1000 pussaivladads da fusiun. Ils singuls

scenaris n'èn qua betg fantasias utopicas. Ellas correspundan gia a perimeters enconuschents e cumprovads e quai fin a cunfins da corporaziuns, circuls, fin a cunfins da regiuns. En singuls scenaris sa chattan er puspè las anteriuras dretgiras giudizialas.

1. Il Grischun cun 70 vischnancas

Sch'il chantun Grischun vules copiar il project tessinai da fusiun, stuess il dumber da las vischnancas vegnir reduci per dus terzs a 70 vischnancas. La charta agiuntada illustrescha quest scenari. Ils aderents dastgassan accentuar las fermezzas d'ina tala soluziun radicala sco suonda:

Il Grischun cun 70 vischnancas: Las vischnancas fusiunadas sin questa charta vegnan designadas cun bustabs e cifras. La cumbinaziun dals segns corresponda a la definiziun da fusiuns da vischnancas pussaivlas tenor la tabella en l'agiunta „Scenaris pussaivels da fusiuns en cifras“.

Dretga dimensiun per cuntanscher er in augment da l'effizienz; Cun ina media da 2'600 abitants correspundess la grondezza da las vischnancas pli u main a la media svizra; Las novas unitads correspundan ad in territori, cun il qual las fracziuns restantas han in numnader communabel e cun il num dal qual ils abitants pon s'identifitgar. L'abitant da la fracziun da Cauco è abitant da la vischnanca da Calanca, quel da Salouf è abitant da la vischnanca da Surses e quel da Seglias è abitant da la Tumleatga.

Sequentamain vegnan descritti uss en detagl insaquants exempels da scenaris concrets da fusiun en differentas valladas. L'elecziun che na duai betg correspunder ad ina glista da prioritad duai dar intgins ulteriurs impuls da discussiun.

Igl è tuttavia imaginabel ch'in u l'auter scenari che vegn preschentà oz daventa realitad en il decurs dal proxim decenni. Medemamain èsi dentant er pussaivel che numerusas vischnancas pli pitschnas, periferas dattan la preferenza a la via suletta. Eventualmain è quai Mut u Tenna u er Schlans, Pitasch u Furna. La diversitad ed ils cuntrasts vegnan bain er a definir en il futur la cuminanza da las vischnancas grischunas. Sch'il dumber da las vischnancas grischunas fiss l'onn 2020 insanua tranter 70 e 140 avess gi lieu in process da refurma enorm.

2. Ina vischnanca Val Müstair ?

La Val Müstair ha fatg ils davos 25 onns in process da svilup exemplaric. Ils responsabels da la vallada han chapì da cumbinar la purschida statala da promoziun cun iniziativa e spiert d'interprenider e da cuvrir entaifer curt temp in basegn da cum-pensaziun enorm sin il sector da l'infrastructura. Quest process da svilup ha er cumpiglià las estructuras politicas e dà a questas dus novs accents fitg differentes. D'ina vart è vegnida amplifitgada a moda complessiva e multifara la collavuraziun intercomunala e quai oravant tut en il rom da la *corporaziun regiunala*. Da l'autra vart è vegnida equipadas e professionalisadas parzialmain da nov las administraziuns communalas tant logisticamain sco er concernent il persunal e quai parallelmain a l'amplificaziun da l'infrastructura locala. Domadus process han gidà in pulit zic ad insumma vegnir a frida cun las incumbensas ch'èn augmentadas considerablamain. En quest connex n'èsi dentant betg stà pussaivel d'evitar qua e là estructuras ineffizientas ed il fatg che differentes andaments èn pauc

coordinads. Il clom per refurmas n'è perquai betg inudibel. Sco idea pussaivla persuerter vegn er ponderà davart ina fusiun da vischnancas. La situaziun da partenza actuala en la Val Müstair para dad esser gist predestinada per metter en moviment ina discussiun pli vasta concernent ina refurma da vischnancas.

Dapli tratgs cuminaivels che separants

La Val Müstair consista da sis vischnancas autonomas da fitg differenta grondezza. Cun 843 abitants è Müstair la pli gronda vischnanca. Sta. Maria e Valchava furman cun 406 resp. 225 abitants il Terzal d'immez. Il Terzal d'aint cumpiglia las vischnancas da Fuldera (125 abitants), Lü 81 (abitants) sco er Tschierv (225 abitants). Malgrà questas differenzas da grondezza e las differentas confessiuns tranter Müstair ed ils dus Terzals d'aint e d'immez han las vischnancas dapli tratgs cuminaivels che separants.

Abstrahà dal fatg che las sis vischnancas appartegnevan avant 150 onns a la medema vischnanca giudiziala furman ellas oz in circul politic, in circul da register funsil ed in circul forestal. En il rom da la corporaziun regiunala na vegnan betg mo tgirads la planisaziun regiunala, ils concepts da svilup comunablamain cun la Pro Engiadina Bassa ed ils projects Interreg sur ils cunfins or, mabain schliadas surregionalmain anc numerusas incumbensas ulteriuras, numnadamain l'allontanament da las auas persas, la dismessa dals ruments, la dismessa dals cadavers, las controllas dals stgaudaments d'ielì ed il transport da baras. Las vischnancas da la vallada han in agen ospital, ina chasa da vegls, in indriz communabel da tir, in museum da vallada ed er in'atgna ovra electrica. En l'agricultura tanscha la collavuraziun da la realisaziun comunabla d'ina meglieraziun generala, da bogns regiunals per nursas, in'associaziun regiunala da latg ed in chascharia fin ad ina cultivaziun comunabla da las alps. Sin il sector turistic maina in bus regiunala da sport al territori communal da skis, ed er las uniuns da traffic han lur organisaziun tetgala en la vallada. In zic main spaziusa, mo tuttina intercomunala sa preschenta la collavuraziun sin il sector da la scola cun trais purtaders per il stgalim inferior primar e cun dus purtaders per il stgalim superior.

Sin fundament da questa enumeraziun betg finala èsi da sa dumandar, sche las incumbensas singulas che restan tar las singulas vischnancas na pudessan betg vegnir schliadas da cuminanza.

3. Ina vischnanca Bergiaglia ?

En Bergiaglia è vegnidas discutadas ed è ins s'occupà fin uss il pli intensiv da fusiuns da vischnancas. L'onn 1971 è succedida l'incorporaziun da Casaccia en Vicosoprano. In project ch'avess previs l'unium da tut las tschintg vischnancas dal circol ad ina suletta vischnanca è vegni refusà a chaschun da la votaziun dal pievel dals 16 da zercladur 1994. Il project da fusiun dà en l'aua ha accelerà silsunter la fundaziun d'ina corporaziun regiunala l'onn 1997. Ultra da la planisaziun regiunala e da l'elavuraziun da concepts da svilup ha quest'organisaziun tranter auter las sequentas incumbensas: Allontanar ils ruments, pumpiers, ospital regional e chasa da vegls, turissem sco er il stgalim superiur da scola. Dasperas procuran tschintg autoritads autonomas e tschintg administraziuns independentas per las ulteriuras incumbensas communalas.

Il motiv è anc adina actual

Quests motivs che han chaschunà ils davos dus decennis la discussiun publica da fusiun èn er actuals suenter la fundaziun da la corporaziun regiunala. Quai è d'ina vart ils numeruss tratgs communalas (ina vallada, ina lingua, premissas socialas ed economicas identicas, in circol, in aut stadi concernent las incumbensas surcommunalas che vegnan ademplidas comunablamain). Da l'autra vart è il project da fusiun er vegni considerà sco schanza per revitalisar la vallada economicamain e socialmain; da rinforzar ella vers anora (tranter auter envers il chantun) e per sa preparar preventivamain per las pretaisas augmentantas a las vischnancas sin il sector da l'administraziun e da l'applicaziun dal dretg. En il pli nov temp èn vegnids vitiers ulteriurs fatgs, uschia las consequenzas da la liberalisaziun dal martgà d'electricitad e la divergenza da la capacitad finanziala da las singulas vischnancas. Da menziunar èn er ils custs administrativs augmentants che – cumulads per las singulas vischnancas – smanatschan da surpassar plaunsieu ils cuts cumparegliabels en vischnancas cun 1'500 – 2'000 abitants cun pliras fracziuns.

Ina vischnanca ferma cun 1'700 abitants

Cun 1'700 abitants fiss ina vischnanca Bergiaglia fusiunada classifitgada en la categoria da vischnancas da 1'000 fin 3'000 abitants. Sia dimensiun fiss cumparegliabla tranter auter cun las vischnancas da Puschlav, Brusio, Puntraschigna, Mustér, Tujetsch,

Sumvitg, Mesauc u Roveredo. Cun fr. 2'396.– entradas da taglia per persuna fiss sia forza fiscala en la media grischuna. Cun applitgar in pe da taglia unifitgà da 95 fin 100 pertschient da la taglia chantunala simpla fiss la vischnanca a la sava tranter las gruppas da forza finanziala dus e trais. Decisiv per la classificaziun da la forza finanziala dastgass esser il svilup futur da las taglias sin ovras electricas. Ina reuniun da las bilantschas (1997) da las tschintg vischnancas avess per consequenza ina buna situaziun da partenza (basa d'agen chapital sufficienta da fr. 2'944.– per persuna; praticamain nagina debitiun). In potenzial da spargn fiss da sondar tar l'administraziun.

4. Ina vischnanca Calanca ?

Da las sis fusiuns da vischnancas ch'han gi lieu dapi l'entrada en vigur da la lescha da vischnancas èn succedidas duas en Val Calanca: 1979 Landarenca ad Arvigo e 1982 Rossa, Sta. Domenica ed Augio a Rossa. Suenter questa fusiun dumbra la Val Calanca anc adina otg vischnancas. Cun excepziun da Castaneda (222 abitants) han tut las vischnancas main che 200 abitants, duas schizunt main che 50. Las difficultads da partenza tar la fusiun entadim la Val Calanca han para laschè diminuir fitg la voluntad da fusiunar. Persuenter è sa sviluppà en la vallada in model exemplar da collavuraziun sin il sector administrativ. Dapi l'onn 1988 mainan las quatter vischnancas Arvigo, Braggio, Cauco e Selma ad Arvigo ina chanzlia comunabla cun in pensum da tschient pertschient. En il medem lieu è er endrizzads l'uffizi dal register funsil e la chanzlia circuitala. La scola primara comunabla cun scolina a Castaneda exista gia dapi prest 20 onns. Il pli nov exempel per la voluntad da coooperar èn las stentas per in corp da pumpiers comunabel per l'entira vallada. Para ch'il „numnader comunabel“ per ina collavuraziun è là, nua ch'i dat ina grondezza comunabla d'identificaziun e quella sa cloma Calanca. Ed uschia èsi er imaginabel ch'in abitant da la fracziun Braggio u Cauco pudess tuttavia sa sentir bain en ina vischnanca cun il simbol d'identitad Calanca.

Cun 850 abitants cuntanschess la Val Calanca stgars il dumber d'abitants da Grono. Il potenzial per tscherner in'autoritad communalas iniziativa e cumpetenta fiss pli probabel pli grond che per otg vischnancas ch'èn associadas il medem temp cun tuttina bleras corporaziuns da vischnancas.

Per il tema d'ina fusiun da vischnancas en Val Calanca na mancan anc adina betg ils arguments ed ils motivs. Perquai na fai betg surstar, sch'ina vischnanca Calanca (ultra da duas ulteriuras vischnancas en Mesauc) ha furmà ina visiun a chaschun dal giubileum da 25 onns da l'organisaziun regiunala ORMO ils 16-10-1999.

5. Co statti en Lumnezia ?

En Lumnezia èsi stà quiet concernent questa tematica dapi la fusiun da las vischnancas da Uors e Peiden ad Uors-Peiden l'onn 1963. Mo en questa vallada ha la collavuraziun intercommunala cuntanschi in stadi extraordinariamain aut. Spezialmain intensiva è questa cooperaziun tranter las vischnancas da Cumbel e Murissen, Degen e Vignogn e tranter las vischnancas da Lumnezia sut Camuns, Surcasti, Tersnaus ed Uors-Peiden. Fitg avanzada è er la collavuraziun sin il sector da scola. Davent da l'onn da scola 2000/2001 succeda in prim pass per ina reuniun da la scola reala e secundara sut in medem tetg a Vella. In ulterior instrument da la collavuraziun intercommunala ha gudagnà qua – sco er en autras valladas – pli e pli gronda muntada, numandamain la conferenza dals presidents comunals ch'è qua identica cun il cussegl cirquital. En quest gremi èn actualmain dumondas da cooperaziun sin la glista da tractandas ed er davart il tema da fusiuns da vischnancas na vegnan betg fatgas grondas istorgias.

Las quatter vischnancas Camuns (61 abitants), Surcasti (81 abitants), Tersnaus (86 abitants) sco er Uors-Peiden (92 abitants) collavuran dapi decennis fitg intensiv. Ellas furman in consorzi da scola ed ina plaiv. Ellas coopereschon sin il sector da l'allontanament da las auas persas e dal provediment d'aua. Er las activitads en las uniuns (uniun da tir, chor maschadà e societad da musica) succedan comunablamain.

In basegn da cumpensaziun considerabel sin il sector da l'infrastructura (sanaziun dal stabiliment da scola, amplificaziun dal provediment d'aua e la construcziun da la serenera) han sfurzà las vischnancas da trair a niz a moda maximala l'agid finanziel a sasez e da gular la grevizza fiscala ineguala da fin uss. En questa situaziun han ils responsabels da las quatter vischnancas er concludì da reflectar comunablamain davart il futur da lur vischnanca.

6. Las vischnancas en Surses vegnan pli datiers ina a l'autra

L'entschatta dals onns settanta ha in studi da la SPT procurà per ina discussiun animada en la val. L'autur è s'occupà en quella detagliadamain cun la pussaivladad da colliar tut las vischnancas ad ina suletta vischnanca da vallada. Effectivamain n'hai betg dà ina fusiun da la vallada, dentant ina collavuraziun fitg intensiva sin il stgalim dal circol che ha adempli oravant tut incumbensas surcomunales sin il sector da la scola e da la tgira da malsaus sco er dals ospitals. In ulterior mussament per la cooperaziun stretga da las vischnancas è stada la fundaziun da l'uniun turistica Surses l'onn 1998, da la quala tut las vischnancas fan part cun excepziun da Beiva.

Surses n'è dentant er betg s'opponi a la pussaivladad da fusiuns da vischnancas. Cun la reuniun da las vischnancas da Tinizong e Rona l'onn 1998 sco er cun quella da la vischnanca Riom-Parsonz (1978) ha la vallada reanimà e schlucà la discussiun da fusiun en noss chantun. In spiert iniziativa ha er pussibilità dad ir novas vias sin il sector amministrativ.

La voluntad per l'agid a sasez ha er laschà prender las trais vischnancas da Sour, Mulegns e Murmarrera novas vias da collavuraziun. In edifzi communal a Sour garantisce il provediment dals trais vitgs cun la posta, stizun e banca. En quest è er integrà la chanzlia communal e l'uffizi da register funsil Surgôt. La chanzlistra communal procura parallelamain per las fatschentas amministrativas da las trais vischnancas autonomas. Malgrà la collavuraziun efficazia sin numerus secturs e las distanzas curtas furman ils differents pes da taglia da 50, 80 e 130 pertschient da la taglia chantunala sempla in impediment considerabel per ina fusiun da vischnanca per propi. Damai che tut las trais vischnancas ensemen dumbran dentant be 188 abitants dastgass in proxim pass cumpigliar pli probabel l'entir territori da Surgôt cun Beiva.

Las vischnancas da Surses na disponan betg mo d'ina gronda experientscha sin il sector da la collavuraziun. Ellas sa chattan er finanzielmain anc en ina posiziun da fermezza. Las provocaziuns en connex cun la liberalisaziun dal martgà d'electricitad e la segirezza da la funtauna principala d'acquist, il turissem dastgass avair per consequenza che las vischnancas vegnan a cooperar anc pli stretg en il futur.

7. Auta densità da vischnancas enturn la Viamala

La regiun che sa cumpona da la Mantogna, da la Tumleatga e da Valragn dumbra bun 12'000 abitants che sa repartan sin 42 vischnancas. Da quellas dumbran 14 main che 100 abitants. Qua datti senza dubi numerus scenaris da fusiun. En Tumleatga hai dà ina giada la discussiun per ina coaliiziun da las vischnancas dador sin la spunda (Veulden, Sched e Tràn). Tar ina sondascha precauta per ina fusiun da Roten e Pratval è vegnida integrada la Tumleatga sco unitad en la discussiun. Ina colliaziun da vischnancas en Val Schons u en Valragn gidass plinavant ad avischinar la forza finanziaria differenta entaifer la regiun.

Val Schons u Muntogna da Schons?

En la discussiun davart scenaris da fusiuns pussaivlas pon er concurrer differents stgalims da fusiun. Quai sa mussa per exempel en Val Schons. Qua furman las tschintg vischnancas en la Muntogna da Schons cun lur 388 abitants ina atgna „communitad da destin“. Tras la corporaziun d'alp e da guaud „Bergschaft Schams“, la corporaziun d'energia e tras auters consorzis èn questas vischnancas colliadas fitg stretg cun las ulteriuras vischnancas circuitalas.

8. En il Partenz: St. Antönien ed auters scenaris

L'onn 1978 èn s'unidas las vischnancas da St. Antönien-Castels e St. Antönien-Rüti a la vischnanca St. Antönien. La vischnanca St. Antönien-Ascharina en la medema vallada n'ha betg pudì sa decider per ina fusiun. Il scenari è dentant anc adina actual en vista a l'aut grad d'infrastructura communabla. Las duas vischnancas dumbran ensemen 375 abitants. Ellas han ina scola communabla, ina baselgia, in santeri ed in corp da pumpiers. Ellas sa partecipeschan comunablamain a la corporaziun d'energia, a l'uniun da traffic sco er al revier forestal.

En il Partenz èn imaginabels dentant er anc ulteriurs scenaris che s'orienteschan per la gronda part tenor ils cunfins actuals dal circul. In scenari da questa paletta cumpiglia per exempel St. Antönien, St. Antönien-Ascharina e Luzein. Gist pliras variantas datti en la part davant dal Partenz.

9. Dunsainas d'ulteriurs scenaris en discussiun

Il scenaris descritti fin uss en quest chapitel cumpiglian senza excepziun entiras valladas cun mintgamai ina rait spessa da relaziuns tranter las vischnancas pertutgadas. Il exempel che na correspundan betg ad in stgalim da prioritad pudessan vegnir cumplettads cun dunsainas d'ulteriurs scenaris sumegliants. Imaginaziuns ed ideas davart furmas futuras da cooperaziun u da fusiun datti er en Val d'Alvra ed en Scanvetg.

L'occupaziun cun il futur e da la finanziaziun da las incumbensas regiunalas en l'Engiadina bassa han er tematisà la dumonda da fusiuns da vischnancas en questa regiun. Las vischnancas da la Plaiv en l'Engiadina'ota han intensivà fitg ferm lur collavuraziun sut quest num communabel. Ulteriurs scenaris da fusiun pertutgan las ulteriuras regiuns da noss chantun betg menziunadas, uschia er en autras valladas da la Surselva u da la Val dal Rain.

Pertge betg er fusiuns da vischnancas pli grondas?

En la discussiun davart ina refurma da vischnancas vegn mess per regla l'accent sin la fusiun resp. l'incorporaziun da vischnancas pli pitschnas. L'augment da l'effizienz e da l'effect da razionalisaziun dastgass dentant esser cleramain pli grond tar ina fusiun d'ina vallada, mo er da duas vischnancas pli grondas. Exempels persuerter fissan il scenaris menziunads en l'aggiunta D3 Tardis, D27 Panaduz-Razén, D30 Arena alva u D37 Cadi-Sutsassiala.

Fusiuns madiras n'impedeschan betg soluziuns pli progressivas

Bleras giadas vegn spustada la discussiun per fusiunar duas vischnancas cun la remartga ch'in tal agir suspendia eventualas soluziuns pli progressivas. Damai ch'il Grischun vegn a dumbrar l'onn 2010 pli probabel anc adina pli che 70 vischnancas na duessan betg vegnir retardadas fusiuns madiras e cunvegnetas da dus partenaris voluntaris. Dals sequents scenaris pitschens è gia vegni discurren en la publicitad: Cama-Leggia-Verdabbio, Clugén-Andeer, Calantgil e Farera evtl. cun Avras, Trimmis-Says, St. Antönien-St. Antönien-Ascharina, Sour-Mulegns-Murmarera, Castasegna-Bondo, Riein-Sevgein, Ruschein-Ladir, Andiastr-Vuorz, Trun-Schlans.

V Ponderaziuns finalas

Questa preschentaziun ha per finamira d'enritgir la discussiun targlinanta davart la refurma da las vischnancas grischunas cun cifras, fatgs e tesas. Las autoritads communalas ed ils parlamentaris èn envidads da sa participar a moda constructiva ed engaschada a la concorrenza per ina refurma effizienta da las vischnancas.

En il proxim futur na vegnan betg a mancar pussaivladads da drizzar ils binaris en la direcziun giavischada. Ellas succedan inevitablamain en il rom dals projects currentes sco la revisiun da la constituziun, reorganisaziun sin il sector da stadi civil sco era sin il sector forestal e da pumpiers, adattaziuns a la nova gulivaziun federala da finanzas e betg il davos en il rom da la politica chantunala da finanzas e da gulivaziun da finanzas.

Las sequentas 12 tesas recapituleschan las pli impurtantas enconuschientschas e duain servir sco impuls per l'ulteriura discussiun necessaria.

- ***Il basegn da refurma è cumprovà en vista al squitsch augmentant***

En vista al squitsch augmentant en consequenza da las cundiziuns generalas politicas, socio-culturalas, tecnicas ed economicas midadas n'èsi betg da partir dal fatg, che la structura actuala da las vischnancas existia anc ina giada 150 onns sco urden divin e definitiv. Igl è per la gronda part incontestà che nossas unitads territorias sin il stgalim inferior da noss stadi èn plitost memia pitschnas per gidar a moda independenta a schliar ils problems dal futur che daventan pli e pli globals. Sa basar u sa referir al model „vegl“ da las 48 vischnancas giudizialas pudess servir sco visiun per in svilup ulteriur. Il squitsch per prender ina via da refurma vegn er da la publicitad, da las medias ed er d'intervenziuns correspondentas en il cussegl grond.

- ***Il furniment e la capaciad han lur cunfins***

Ils fermes impuls economics che l'amplificaziun da l'infrastructura ha purtà ils davos onns na vegnan strusch a sa repeter. Il moviment divergent ch'è da spetgar concernent il svilup da las disparitads tant sin il sector da las resursas sco er da las grevezzas sforzan directamain d'iniziar refurmas.

Ils motivs che han tegni fin uss sut controlla il squitsch da fusiun – la situaziun finanziaria, la guntgida sin la collavuraziun intercommunal ed il sistem da milissa che funcziuna bain – n'èn betg pli dads en la medema dimensiun.

Las resursas finanzialas mancantas na permettun betg pli da mantegnair dapertut in „servetsch cumplain“ concernent la quantidad e da promover structuradas ineffizientas e che custan blier.

- ***La situaziun da partenza per refurmas è buna***

I dastga vegnir parti dal fatg che l'actuala situaziun da partenza n'è betg disfavouraivla per iniziar process da refurma:

→ La situaziun finanziaria da la plipart da las vischnancas grischunas è en cumparegliaziun cun la situaziun en auters chantuns anc pulit confortabla.

→ Las differenzas concernent il furniment da l'infrastructura èn vegnidas reducidas considerablamain ils davos onns. Quai mitigiescha la problematica da prestaziuns da cumpensaziun e da gulivaziun. La prontezza da sa preschentar sco partenari da fusiun è uschia er pli gronda.

→ Las vischnancas resp. lur abitantas ed abitants han cuntanschi in nivel aut concernent l'emprova da collavurar intercommunalmain. Lavurar, abitar, far cummissiuns, ir a scola ed er la vita en las uniuns na succedan gia daditg betg pli en in lieu. Uschia hai dà novas raits socialas. En in tal ambient n'èn perfin discussiuns da fusiun nagin tabu.

→ Experienceschas positivas sco negtivas en auters chantuns gidan a s'orientar.

- ***Refurma da vischnancas na vul betg dir obligantamain fusiun da vischnancas***

En la part III èn vegnids preschentads differents models da refurma. Tenor quels datti differentas vias che mainan ad ina furmaziun da las vischnancas ch'è adattada per il futur. Per realistica vegn giuditgada ina cumbinaziun da differentas mesiras: Megliar la collavuraziun intercommunal tras eliminar deficits existents, extender la cooperaziun sin novs secturs sco p. ex. l'administraziun, rinfor-

zar las regiuns accumpagnà da fusiuns fatgas sin mesira ed acceptadas amplamain. Dasperas han las vischnancas er la pussaivladad d'absolver en mintga cas individual in „program da fitness“ cun examinar lur atgnas estructuras e lur agens andaments e reformar quels tenor basegn. Ultra da las reformas parlamentaras ed administrativas duain er vegnir examinadas las interdependenzas entaifer las vischnancas (manaschis communalas, associaziuns independentas da provediment, vischnanca burgaisa).

- ***Fusiuns n'èn nagin tabu mo er nagin med universal***

Fusiuns fan là in senn, nua ch'ellas servan a ed a vitalisar l'instituziun da la vischnanca, ad eliminar las flaiwezzas existentas, ad augmentar l'effizienz ed a servir optimalmain la populaziun. Igl è senz'ater imaginabel che dunsainas da scenaris da fusiun preschentads pudessan tegnair quint da questa finamira. Là, nua ch'i reussescha d'eliminar deficits existents sin autras vias da reforma po quai esser senz'ater er in'alternativa. En in tal cas vala pir da dretg da cumparegliar conscienziusamain ils avantatgs e dischavantatgs da fusiuns da vischnancas, sco quai ch'igl è scrit en la part III, chap. 2. Perencunter n'èsi nagina alternativa valabla da sa tegnair vi dal „Status quo“.

- ***La grondezza ideala da vischnanca na datti betg***

La definiziun d'ina grondezza ideala da vischnanca è oz dispitaivla. Tals criteris d'economia da manaschi che vulan fixar la grondezza ideala tar in tschert dumber d'abitants (p. ex. 3'000) sa restrenschan per regla memia fitg sin ils custs administrativs. Er en il pli nov studi dal fondo nazional n'ha betg pudì vegnir constatada ina correlaziun tranter la grondezza da vischnanca e la capaciad. La grondezza suletta n'è anc nagin recept per avair success. La grondezza correcta sa resulta be da la funcziun da l'incumbensa ch'è d'ademplir. Per il Grischun cun las grondas differenzas topograficas, culturalas e linguisticas sto vegnir garantida pir da dretg la proporziunalitad. Betg mintga vischnanca ha exact las medemas incumbensas e na sto perquai insumma betg vegnir furnida egualmain en relaziun in sin in. Ultra da centers regiunals, centers turistics, valladas svilupadas armonicamain èn erimaginablas unitads pli pitschnas en tschertas regiuns periferas.

- ***La fusiun è la pli ferma furma da cooperaziun***

En singulas valladas dal Grischun ha la collavuraziun intercomunala cuntanschi in grad ch'ins sto sa dumandar, tge incumbensas vegnan anc ademplidas en la vischnanca sezza. Sch'igl existan alur ultra da las numerusas vischnancas pitschnas tuttina blers consorzis e sche tut quests gremis ston vegnir administrads e coordinads, è inevitabla la dumonda per in pass vinavant. Quai betg il davos perquai che las flaiwezzas da las corporaziuns (trasparenza mancanta, deficit da democrazia, grond dumber da delegads e funcziunaris) pudessan vegnir eliminadas.

- ***Fusiuns generusas cun bunas soluziuns per las fracziuns***

Las ponderaziuns en connex cun ils scenaris purtretads da fusiun laschan parair per giavischablas plitost fusiuns a l'engronda sur in territori dad auta identitad politica, sociala ed economica. Per ch'ina colonisaziun decentrala commensurada saja er garantida en ina cuminanza pli gronda, e per che la cuminanza dal vitg restia er vinavant vitala, ston vegnir elavuradas bunas soluziuns da fracziun. Per suenter datti en noss chantun exempels encurants che ston vegnir optimads.

- ***Las reformas duain rinforzar las „fermezzas“***

Reformas duessan vegnir consideradas sco schanza per ina renovaziun. Là, nua che las fermezzas incontestablas da l'instituziun vischnanca, sco per exempel l'identificaziun, la participaziun, la vaschianza al burgais, la soluziun adequata dals problems en il lieu, il senn da communitad, las mesiras na vegnan betg tgirads en ina dimensiun sufficienta, pudess in process da reforma revitalisar quests aspects. Vischnancas fermas èn er necessarias per far frunt al squitsch permanent da centralisaziun. La finala èn vischnancas fermas er garantis encunter in'erosiun da noss'atgnadad e diversitad culturala, linguistica ed economica. Ellas furman la finala la premissa per ina colonisaziun decentrala commensurada e per il mantegniment dal spazi alpin da recreaziun.

- **Refurma da vischnancas en accordanza cun la politica da muntogna**

Ina refurma da las vischnancas na dastga betg vegnir giuditgada sulettamain or da l'optica da l'economia da manaschi. Ella ha er da satisfar a pretaisas da qualitat socialas e da l'economia publica. Ella sto alur vegnir accordada cun las ideas davart il svilup futur e la funcziun da las regiuns periferas. Sa chapescha dastga er vegnir dumandà en quest connex quant lunsch che la colonisaziun decentrala duai ir e spezialmain er, tge furniment ch'è necessari persuerter. La finala ston dentant vegnir tschertgadas soluziuns che permettian da mantegnair e da revitalisar communitads vitalas. En quest connex na dastga betg vegnir survej ch'è dat gist en la societad d'infurmaziun odierna er schanzas per plazzas da lavur en il territori da muntogna.

- **Repassada da las structuradas è er ina necessitad da la politica chantunala da vischnancas**

La regenza ha previs danovamain il rinforzament da las vischnancas sco prioritad per la perioda da legislatura 2002 – 2004. Ella vul garantir vinavant ina colonisaziun decentrala adequada cun in furniment commensurà. Là, nua che la voluntad da sa far valair da las communitads n'è betg pli dada, n'è er ina politica da promoziun betg pli giustificada.

- **Il chantun vul promover e gidar pli intensiv**

Sch'ina refurma empermettent da lunga durada duai vegnir sustegnida da la populaziun pertutgada sto ella vegnir da sutensi e na po betg vegnir decretada da surengiu. Perquai na vegn il chantun bain betg a star passiv, dentant betg a metter las vischnancas sut squitsch.

- Il chantun vegn a promover e tegnair en moviment la discussiun.
- En il rom da las stentas currentas da refurma vegn el er a tematisar la refurma da las vischnancas.
- El vegn a cussegljar las vischnancas, elavurar e metter a disposiziun la basa da decider. Latiers appartegnan per exempel datas da cumparegliaziun davart las finanzas da las vischnancas pertutgadas, glistas da check per colliaziuns da vischnancas, contracts da model e decrets da model e.u.v. La purschida da cussegljaziun

cumpiglia en quest connex infurmaziuns giuridicas, servetschs d'intermediaziun sco er – sche necessari – la funcziun da coaching.

- El sustegna projects concrets da fusiun cun contribuziuns da promoziun e dat contribuziuns vi da fusiuns da vischnancas.
- El vegn a sa dar fadia d'abolir barrieras e disposiziuns impeditas.
- El procura persuerter che la gulivaziun da finanzas vegnia adattada als basegns che sa midan e n'impedeschia betg bunas soluziuns.

Cun ils impuls preschentads ha il chantun inizià ina discussiun. La moda e maniera co la reacziun, che vegn spetgada cun gronda tensiun vegn ad esser, vegn a caracterisar la strategia futura dal chantun concernent la dumonda da la refurma da las vischnancas.

Offerta d'infurmaziun da l'inspecturat da vischnancas

Per s'occupar a moda approfondada dals scenaris da refurma pon vegnir retratgas las sequentas infurmaziuns resp. ils sequents scleriments da l'inspecturat da vischnancas:

- Material da datas complementar davart ils scenaris da fusiun (datas da basa davart la calculaziun da la forza finanziaria e datas davart la statistica da finanzas da las vischnancas)
- Survista davart la collavuraziun intercomunala (cumplessiv / tenor regiuns)
- Litteratura complementar resp. indicaziuns da documentaziun per singulas dumondas; adressas da contact
- Infurmaziuns davart glistas da check concernent ils andaments/process da fusiun, basa legala e.u.v.
- 2x ad onn ina Ginfo cun infurmaziuns davart e per las vischnancas

VI *Agiunta: Indicaziuns bibliograficas*

Allemann Hans-Martin: Gemeinde- und Regionalverband im bündnerischen Recht, diss., Basilea/Cuira 1983

Arn Daniel: Liegt die Zukunft in der Fusion von Gemeinden? en: Schweiz. Zentralblatt für Staats- und Verwaltungsrecht, nr. 5, matg 1999

Enzler Hansjörg: Zusammenarbeitsformen im Bereich der öffentlichen Aufgabenerfüllung, lavur da diplom, Frauenfeld 1999

Friedrich, Arn, Wichtermann: Neubildung politischer Gemeinden im Kanton Schaffhausen, Berna 1998

Friedrich Ueli: Rechtsformen interkommunaler Zusammenarbeit, en: Information der Dokumentationsstelle Raumplanungs- und Umweltrecht, october 1997

Huber Paul: Zielsetzungen und Rahmenbedingungen für die Gemeindereform im Projekt Luzern; referat a la conferenza dals posts chantunals da controlla da las finanzas communalas (KKAG) dals 18 ed ils 19-9-1997 a Schaffusa, Lucerna 1997

Banca da datas d'internet da l'universitad da Berna davart refermas:

<http://www.gemeindereformen.unibe.ch>

Ladner Andreas / Steiner Reto: Gemeindereformen in den Schweizer Kantonen. Konzeptionelle Grundlagen und empirische Ergebnisse einer Kantonsbefragung, Berna 1998

Ladner Andreas / Steiner Reto: Gemeindereformen im Kanton Bern, Berna 1999

Leemann Hans Rudolf: Zur Frage nach minimalen Gemeindegrössen im Thurgau, Frauenfeld 1980

Liver Peter: Bündner Gemeinde, stampat separà or dal Bündner Monatsblatt 1947

Mutrux Gérald: Die Politik der Gemeindefusionen im Kanton Freiburg. Referat a chaschun da la conferenza dals posts chantunals da controlla da las finanzas communalas (KKAG) dals 18 ed ils 19-9-1997 a Schaffusa

Raschein Rolf, Andri Vital: Bündnerisches Gemeinderecht, Cuira 1991

Steiner Reto: Kantonale Anreize für Gemeindefusionen, infurmaziuns da la CDF, fanadur 1999

Vincenz Fortunato: Die Eingemeindungsfrage im Kanton Graubünden, diss., Friburg 1974

Divers auturs: „Haben kleine Gemeinden eine Zukunft?“ Schriftenreihe der Schweizerischen Gesellschaft für Verwaltungswissenschaften, tom 35, Berna 1997, referats da la dieta primavauna dals 39-3-1996 ad Fehralt Dorf

Conferenza dals posts chantunals da controlla da las finanzas communalas, info nr. 6 dals 10-10-1999: Retschertga davart las fusiuns da vischnancas

Rapperswil und Jona, Gemeinsam ins 3. Jahrtausend, rapport dal cussegl communal da Jona e dal cussegl da la citad da Rapperswil, november 1998

La Regione Ticino: Il Ticino dei Comuni, numer special 20-04-1998

Missivas da la regenza al cussegl grond en connex cun fusiuns da vischnancas

Carnet nr. 1 / 1998-99, p. 37
(Tinizong e Rona)

Carnet nr. 4 / 1978-79, p. 231
(Riom e Parsonz)

Carnet nr. 6 / 1978-79, p. 351
(St. Antönien-Castels e -Rüti)

Carnet nr. 4 / 1977-78, p. 179
(Strada e Glion)

Carnet nr. 11 / 1970-73, p. 391
(Vicosoprano e Casaccia)

Carnet nr. 2 / 1963, p. 58
(Uors e Peiden)

Carnet nr. 5 / 1978-80, p. 231
(Arvigo e Landarenca)

Carnet nr. 7 / 1981-82, p. 472
(Augio, Rossa e Sta. Domenica)

VII *Agiunta: Scenaris da fusiuns pussaivlas en cifras*

En la sequenta survista tabellarica vegnan menziunads e cumprovads cun cifras ils scenaris da fusiuns pussaivlas. En quest connex vegnan preschentadas entaifer unitads geograficas pli grondas, pass per pass pussaivladads per fusiuns da vischnancas fin ad ina dimensiun d'entiras valladas u regiuns. La successiun dals scenaris inditgads suonda geograficamain ina ruta ch'entschaiva en la Vallada dal Rain, maina dal Partenz al Grischun dal sid e da là sur Val-ragn en il Grischun central per finir en Surselva.

Legenda davart las tabellas:

- Grass:** *Tut las lingias scrittas „grass“ infurmeschan davart ina fusiun da vischnancas*
- Betg grass:** Mintga lingia betg scritta grass cuntegna indicaziuns d'ina da las 212 vischnancas existentas
- Stgalims A B C D:** Ils stgalims inditgeschan l'intensidad da las colliaziuns: La basa per sviluppar il scenaris da fusiun furma il stgalim A, al qual appartegnan tut las 212 vischnancas existentas. Sin il stgalim B datti las emprimas fusiuns, entant che quest pass succeda tar autras vischnancas pir sin il stgalim C u D. En trais cas restan er vinavant las vischnancas actualas sin stgalim D
- L'indicaziun dal stgalim tar las vischnancas existentas di, fin a tge grad d'intensidad ch'i na succeda nagina fusiun.

	Vischnancas existentas	Fusiuns da-vischnancas	Total
Stgalim A	212	0	212
Stgalim B	87	45	132
Stgalim C	40	42	82
Stgalim D	3	35	38

- Num da la vischnanca:** Num existent u num da fusiun. Il num da fusiun è „inventà libramain“ e nagin è da caracter pregiuditgant
- Abitants:** Populaziun residenta dal 1. da schaner 1999
- Scolars:** Dumber da scolars, scola populara e scolina onn da scola 1998/1999
- Surfatscha:** Tenor statistica federala d'areal en ha
- Taglias per persuna:** Taglias chantunalas: Taglias sin entradas e facultad (media 1997/1998); Taglia sin il gudogn ed il chapital (media 1996/1997)
- Pe da taglia:** Taglias communalas en % da las taglias chantunalas simplas; tar ils scenaris da fusiun: media stimada cun il dumber d'abitants; tar la media chantunala: media aritmetica
- Forza finanziaria:** Classificaziun valaivla per ils onns 2000 e 2001: Gruppa da forza finanziaria 1 = fitg ferm; 5 = fitg flaivel

Scenaris da fusiun per las vischnancas grischunas								Dats d da basa	
Fu-siun	Nr.	Vischnanca	Abitants	Scolars	Surfatscha en ha	Taglias per pers.	Pe da taglia	Forza finanziaria	
								Index	Gruppa
C	1	Fläsch	569	86	2'035	1'625	100.00	93.79	3
C	2	Maiavilla	2'265	255	3'202	2'728	80.00	127.63	1
D	1	Maiavilla-Fläsch	2'834	341	5'237	2'506	84.02	120.83	1
C	3	Malans	1'889	250	1'134	1'783	110.25	94.50	3
C	4	Jenins	746	99	1'058	2'017	102.90	100.90	2
D	2	Malans-Jenins	2'635	349	2'192	1'849	108.17	96.32	3
B	5	Igis	7'186	1'120	1'090	1'502	120.00	83.12	3
B	6	Mastrils	553	86	788	1'100	130.00	67.83	5
C	5	Igis-Mastrils	7'739	1'206	1'878	1'474	120.71	82.03	3
C	6	Zizers	3'019	397	1'123	1'710	110.00	93.65	3
D	3	Tardis	10'758	1'603	3'001	1'540	117.71	85.29	3
C	7	Vaz sut	2'050	292	2'758	1'634	105.00	96.00	3
A	146	Says	160	40	1'415	687	130.00	44.08	5
A	185	Trimmis	2'689	387	2'885	1'740	98.00	98.40	3
C	8	Trimmis-Says	2'849	427	4'300	1'681	99.80	95.35	3
C	9	Haldenstein	797	100	1'850	2'192	94.50	109.34	2
D	4	Calanda	5'696	819	8'908	1'735	100.93	97.54	3
D	5	Cuira	30'800	3'269	2'812	2'488	90.00	120.72	1
B	12	Maladers	529	78	764	1'148	120.00	75.64	4
A	21	Calfreisen	41	6	505	766	130.00	33.47	5
A	27	Castiel	125	21	553	657	130.00	49.72	5
A	79	Lüen	94	15	326	1'342	100.00	85.92	3
B	13	Scanvetg dator 1	260	42	1'384	922	119.15	60.24	4
C	11	Scanvetg dator 2	789	120	2'148	1'074	119.72	70.57	4
A	95	Molinis	160	27	1'321	729	105.00	68.80	4
A	103	Pagig	82	17	540	1'165	120.00	55.30	5
A	107	Peist	223	41	1'761	1'170	130.00	59.61	5
A	135	St. Peter	158	16	704	1'403	130.00	68.17	5
B	14	Scanvetg central1	623	101	4'326	1'115	122.26	63.57	4
B	15	Langwies	328	37	5'481	1'672	110.00	83.81	3
C	12	Scanvetg central 2	951	138	9'807	1'307	118.03	70.55	4
C	13	Arosa	2'441	191	4'241	3'254	90.00	131.71	1
D	6	Scanvetg	4'181	449	16'196	2'400	101.99	106.26	2
B	17	Seewis e.P.	1'309	212	4'937	1'210	115.00	78.77	4
A	59	Grüsch	1'223	214	1'007	1'679	120.00	82.98	3
A	200	Valzeina	139	18	1'144	738	130.00	52.96	5
B	18	Grüsch-Valzeina	1'362	232	2'151	1'583	121.02	79.91	4

Fu-siun	Nr.	Vischnanca	Abitants	Scolars	Surfatscha en ha	Taglias per pers.	Pe da taglia	Forza finanziaria	
								Index	Gruppa
B	19	Fanas	379	49	2'182	1'206	130.00	68.21	5
C	14	Klus	3'050	493	9'270	1'376	119.55	77.97	4
C	15	Schiers	2'435	351	6'115	1'581	120.00	83.67	3
D	7	Partenz davant	5'485	844	15'385	1'467	119.75	80.50	3
A	56	Furna	207	22	3'354	1'047	130.00	59.85	5
A	66	Jenaz	1'192	162	2'568	1'298	100.00	91.62	3
B	21	Jenaz-Furna	1'399	184	5'922	1'261	104.44	86.92	3
B	22	Fideris	588	108	2'525	1'220	120.00	72.84	4
C	16	Jenaz 2	1'987	292	8'447	1'249	109.04	82.75	3
A	35	Cunter e.P.	207	25	1'839	1'029	110.00	74.82	4
A	69	Küblis	828	104	798	1'579	110.00	91.44	3
B	23	Cunter	1'035	129	2'637	1'469	110.00	88.11	3
B	24	Saas i.P.	761	89	2'679	1'292	105.00	88.99	3
C	17	Küblis 2	1'796	218	5'316	1'394	107.88	88.49	3
B	25	Luzain	1'195	178	3'134	1'146	120.00	76.71	4
A	131	St. Antönien	250	34	4'294	819	130.00	54.34	5
A	132	St. Ant.-Ascharina	127	19	964	756	130.00	51.77	5
B	26	St. Antönien	377	53	5'258	798	130.00	53.47	5
C	18	Luzain-St. Antönien	1'572	231	8'392	1'063	122.40	71.14	4
D	8	Partenz central	5'355	741	22'155	1'243	112.57	81.27	3
D	9	Claustra-Serneus	3'953	444	19'352	3'024	90.20	125.45	1
D	10	Tavau	11'325	1'270	25'417	2'719	100.00	113.09	2
B	29	Müstair	840	143	7'796	2'025	130.00	77.83	4
A	136	Sta. Maria V.M.	389	58	4'164	1'119	130.00	63.60	5
A	197	Valchava	232	35	1'720	822	130.00	57.10	5
B	30	Terzal d'Immez	621	93	5'884	1'008	130.00	61.17	5
A	55	Fuldera	127	22	1'288	1'081	130.00	52.42	5
A	78	Lü	78	11	636	1'051	130.00	48.43	5
A	190	Tschieriv	176	25	4'276	1'131	130.00	53.96	5
B	31	Terzal d'Aint	381	58	6'200	1'098	130.00	52.32	5
D	11	Val Müstair	1'842	294	19'880	1'490	130.00	66.94	4
B	32	Samignun	787	135	5'653	4'065	105.00	123.41	1
B	33	Tschlin	439	51	7'473	2'600	84.00	117.44	2
B	34	Ramosch	502	71	8'393	1'861	110.00	89.10	3
C	22	Ramosch 2	1'728	257	21'519	3'053	101.12	111.93	2
B	35	Sent	913	147	11'142	1'800	110.00	88.09	3
B	36	Scuol	2'134	252	14'434	2'667	110.00	107.43	2
B	37	Ftan	457	66	4'311	1'475	110.00	84.47	3
C	23	Suot Tasna	3'504	465	29'887	2'285	110.00	99.40	3

Fu-siun	Nr.	Vischnanca	Abitants	Scolars	Surfatscha en ha	Taglias per pers.	Pe da taglia	Forza finanziaria	
								Index	Gruppa
B	38	Tarasp	304	28	4'685	2'857	89.25	121.04	1
B	39	Ardez	436	47	6'145	1'609	88.00	107.18	2
A	60	Guarda	176	33	3'132	1'281	105.00	73.97	4
A	74	Lavin	200	30	4'652	2'288	89.25	103.29	2
A	175	Susch	237	32	9'401	1'960	77.00	99.96	3
B	40	Sagliains	613	95	17'185	1'872	89.04	93.58	3
B	41	Zernez	1'035	131	20'419	2'444	88.20	114.52	2
C	24	Sur Tasna	2'388	301	48'434	2'197	88.51	108.64	2
D	12	Engiadina bassa	7'620	1'023	99'840	2'432	101.25	105.13	2
B	42	S-chanf	618	85	13'826	2'062	90.00	102.34	2
A	83	Madulain	172	19	1'624	3'105	94.50	113.74	2
A	213	Zuoz	1'351	127	6'597	2'281	99.75	109.36	2
B	43	Zuoz-Madulain	1'523	146	8'221	2'374	99.16	109.85	2
B	44	La Punt-Chamues-ch	719	88	6'285	2'766	67.50	136.13	1
D	13	La Plaiv	2'860	319	28'332	2'405	89.22	114.84	2
C	26	Bever	603	93	4'612	1'982	100.00	96.85	3
C	27	Samedan	2'766	292	11'402	2'817	85.00	126.48	1
C	28	Schlarigna	1'209	131	2'402	4'118	86.00	142.97	1
C	29	Puntraschigna	1'858	194	11'833	3'190	85.00	130.16	1
D	14	San Gian	6'436	710	30'249	3'091	86.59	127.86	1
C	30	San Murezzan	5'057	382	2'869	4'854	85.00	156.99	1
C	31	Silvaplana	917	88	4'472	4'197	88.00	144.83	1
C	32	Segl	655	74	6'354	4'450	80.00	150.94	1
D	15	Surlej	6'629	544	13'695	4'723	84.92	154.71	1
C	33	Puschlav	3'622	455	19'149	1'561	115.00	87.50	3
C	34	Brusio	1'323	147	4'641	1'690	105.00	98.03	3
D	16	Bernina	4'945	602	23'790	1'595	112.32	90.32	3
A	167	Stampa	597	81	9'500	2'145	100.00	100.48	2
A	205	Vicosoprano	495	77	5'417	3'091	94.50	119.90	2
B	54	Sopra Porta	1'092	158	14'917	2'574	97.51	109.28	2
A	15	Bondo	196	21	2'842	1'900	90.00	99.80	3
A	25	Castasegna	209	41	674	2'176	120.00	81.33	4
A	165	Soglio	200	23	6'767	2'245	84.00	99.29	3
B	55	Sotto Porta	605	85	10'283	2'110	98.38	93.25	3
D	17	Bergaglia	1'697	243	25'200	2'408	97.82	103.56	2
A	24	Castaneda	224	13	357	1'346	105.00	92.95	3
A	137	Sta. Maria e.C.	119	8	928	1'153	110.00	74.22	4
B	56	Calanca esterna	343	21	1'285	1'279	106.73	86.45	3
A	8	Arvigo	102	6	1'708	942	110.00	67.67	4
A	16	Braggio	69	11	685	590	130.00	35.66	5

Fu-siun	Nr.	Vischnanca	Abitants	Scolars	Surfatscha en ha	Taglias per pers.	Pe da-taglia	Forza finanziaria	
								Index	Gruppa
A	20	Buseno	116	10	1'169	1'290	115.50	77.53	4
A	29	Cauco	42	3	1'136	667	130.00	33.29	5
A	125	Rossa	134	6	5'843	1'203	105.00	70.67	4
A	157	Selma	47	5	291	1'287	130.00	43.94	5
B	57	Calanca interna	510	41	10'832	1'051	116.13	61.35	4
D	18	Calanca	853	62	12'117	1'143	112.35	71.45	4
B	58	San Vittore	663	57	2'114	1'424	105.00	93.71	3
B	59	Roveredo	2'197	243	3'874	1'383	103.00	94.36	3
B	60	Grono	891	81	1'483	1'787	84.00	113.01	2
A	22	Cama	480	36	1'486	1'695	73.50	117.77	2
A	75	Leggia	139	17	923	1'014	120.00	65.58	4
A	203	Verdabbio	167	19	1'334	751	130.00	56.07	5
B	61	Calebio	786	72	3'743	1'374	93.73	95.43	3
D	19	Roveredo 2	4'537	453	11'214	1'467	97.95	98.11	3
B	62	Lostallo	662	82	5'090	1'393	90.00	101.08	2
B	63	Soazza	380	43	4'635	2'434	52.50	135.70	1
C	38	Lostallo-Soazza	1'042	125	9'725	1'772	76.32	113.70	2
C	39	Mesauc	1'226	116	16'491	1'626	105.00	94.41	3
D	20	Mesauc 2	2'268	241	26'216	1'693	91.83	103.27	2
A	62	Rain posterior	88	13	4'817	1'052	87.00	63.49	4
A	93	Medel	42	15	1'914	1'414	120.00	47.48	5
A	101	Nufenen	138	13	2'806	1'351	120.00	65.51	4
A	166	Spleia	398	58	4'142	1'746	88.00	99.20	3
A	169	Sur	135	20	3'479	3'203	50.00	141.30	1
C	40	Valragn	801	119	17'158	1'830	88.68	93.86	3
A	9	Farera	56	7	3'160	8'375	73.50	208.48	1
A	10	Avras	187	14	9'246	3'645	110.00	105.39	2
A	65	Calantgil	56	10	4'344	10'936	70.00	239.80	1
B	66	Avras-Ferera	299	31	16'750	5'896	95.67	149.87	1
A	4	Andeer	725	79	3'031	2'584	78.75	135.73	1
A	34	Clugén	42	1	236	1'156	130.00	46.91	5
A	108	Pignieu	115	15	1'339	1'633	78.75	95.54	3
B	67	Bärenburg	882	95	4'606	2'392	81.19	126.26	1
A	26	Casti-Vargistagn	52	13	2'588	1'717	105.00	74.58	4
A	42	Donat	145	33	208	1'082	120.00	63.68	4
A	76	Lon	57	19	835	946	130.00	35.51	5
A	91	Maton	58	12	1'489	793	130.00	31.92	5
A	106	Pazen-Farden	77	15	228	922	120.00	51.70	5
B	68	Muntogna da Schons	389	92	5'348	1'072	120.95	53.90	5
A	124	Runtgaglia	46	6	204	1'828	33.33	126.17	1
A	211	Ziràn-Reschen	351	48	2'454	1'737	57.75	134.41	1
B	69	Ziràn-Runtgaglia	397	54	2'658	1'748	54.92	133.46	1
C	41	Schons	1'967	272	29'362	2'533	85.95	116.99	2
D	21	Rain posterior	2'768	391	46'520	2'330	86.74	110.30	2

Fu-siun	Nr.	Vischnanca	Abitants	Scolars	Surfatscha en ha	Taglias per pers.	Pe da-taglia	Forza finanziaria	
								Index	Gruppa
B	70	Beiva	259	33	7'746	2'123	126.00	75.33	4
A	88	Murmarera	55	11	1'919	12'894	50.00	278.35	1
A	98	Mulegns	36	3	3'358	2'120	78.75	99.18	3
A	171	Sour	98	15	2'300	1'526	128.63	60.44	4
B	71	Surmarmulegns	189	29	7'577	4'948	96.24	131.23	1
C	42	Surgôt	448	62	15'323	3'315	113.45	98.92	3
B	72	Tinizong-Rona	403	56	5'467	1'835	105.00	95.02	3
B	73	Savognin	944	123	2'225	2'191	112.88	99.75	3
A	37	Cunter	210	33	991	1'930	78.75	108.46	2
A	121	Riom-Parsonz	362	48	5'339	1'388	99.75	89.36	3
A	141	Salouf	222	42	3'130	1'619	110.25	81.52	3
B	74	Curver	794	123	9'460	1'596	97.13	92.22	3
C	43	Suotgôt	2'141	302	17'152	1'903	105.55	96.06	3
D	22	Surses	2'589	364	32'475	2'147	106.92	96.56	3
B	75	Mut	89	14	958	803	130.00	45.66	5
A	3	Alvaschagn	175	31	407	1'872	89.25	101.47	2
A	96	Mon	87	19	813	1'369	95.00	74.24	4
A	168	Stierva	135	8	1'110	1'567	105.00	91.30	3
A	182	Casti	278	41	1'476	3'382	73.50	137.42	1
B	76	Mistail	675	99	3'806	2'368	86.65	110.73	2
B	77	Vaz	2'703	295	4'221	3'456	80.00	140.15	1
C	44	Alvaschagn	3'467	408	8'985	3'176	82.58	132.00	1
B	78	Filisur	510	73	4'458	2'422	105.00	104.00	2
B	79	Bravuogn	552	82	14'554	1'680	130.00	68.44	5
C	45	Bravuogn-Filisur	1'062	155	19'012	2'036	117.99	85.52	3
A	2	Alvagni	444	55	3'572	1'630	120.00	81.78	3
A	153	Schmitten	262	27	1'131	1'287	130.00	71.29	4
A	172	Surava	249	31	692	1'347	120.00	78.42	4
B	80	Belfort central	955	113	5'395	1'462	122.74	78.03	4
A	18	Brinzouls	105	11	1'341	2'932	110.00	92.31	3
A	73	Lantsch	516	63	2'190	1'859	94.50	101.68	2
B	81	Lantsch-Brinzouls	621	74	3'531	2'041	97.12	100.10	2
B	82	Wiesen	346	43	2'962	1'597	100.00	93.19	3
C	46	Belfort	1'922	230	11'888	1'673	110.37	87.89	3
D	23	Alvra	6'451	793	39'885	2'541	96.69	111.20	2
A	33	Churwalden	1'270	161	2'717	1'391	120.00	81.61	4
A	104	Parpan	311	43	942	2'165	80.00	113.52	2
B	83	Churwalden-Parpan	1'581	204	3'659	1'543	112.13	87.89	3
B	84	Malix	653	93	1'162	1'235	120.00	77.11	4
C	47	Dreibünden	2'234	297	4'821	1'453	114.43	84.74	3

Fu-siun	Nr.	Vischnanca	Abitants	Scolars	Surfatscha en ha	Taglias per pers.	Pe da-taglia	Forza finanziaria	
								Index	Gruppa
A	114	Praden	124	26	580	645	130.00	47.52	5
A	189	Tschierstchen	231	38	2'128	1'190	130.00	61.47	5
C	48	Tschierstchen-Praden	355	64	2'708	1'000	130.00	56.60	5
D	24	Churwalden	2'589	361	7'529	1'391	116.57	80.88	3
B	86	Tusaun	2'598	307	680	2'052	110.00	103.36	2
B	87	Masagn	388	74	416	1'157	130.00	64.75	4
C	49	Tusaun-Masagn	2'986	381	1'096	1'936	112.60	98.34	3
C	50	Cazas	1'405	186	723	1'381	120.75	81.80	3
A	51	Flearda	181	36	431	917	130.00	55.07	5
A	188	Tschappina	173	32	2'469	868	130.00	49.26	5
A	196	Urmagn	91	2	604	1'430	120.00	69.37	4
C	51	Part sura da Mantogna	445	70	3'504	1'003	127.96	55.74	5
A	112	Purtagn	24	5	324	886	130.00	34.72	5
A	116	Preaz	201	32	1'105	1'159	130.00	61.60	4
A	144	Sarn	175	30	771	1'168	130.00	59.69	5
A	178	Tartar	176	32	158	598	130.00	52.21	5
C	52	Part dador Mantogna	576	99	2'358	979	130.00	57.03	5
D	25	Tusaun 2	5'412	736	7'681	1'613	117.83	86.15	3
B	91	Seglias	885	113	937	2'164	105.00	104.33	2
B	92	Scharans	709	113	1'447	1'920	110.00	93.42	3
A	1	Almen	221	28	827	1'373	120.00	75.00	4
A	57	Farschno	302	38	129	1'094	100.00	87.01	3
A	115	Pratval	251	51	74	1'418	120.00	71.93	4
B	93	Farschno 2	774	117	1'030	1'279	112.20	78.69	4
C	53	Tumleatga centrala	2'368	343	3'414	1'801	108.85	92.68	3
A	105	Pasqual	415	48	451	1'966	90.00	107.98	2
A	122	Roten	264	45	176	1'159	110.25	77.15	4
A	126	Giuvaulta	329	66	306	1'877	90.00	98.80	3
A	184	Trans	68	13	746	872	130.00	36.92	5
A	193	Tumegl	342	67	325	1'372	120.00	73.17	4
B	94	Ortenstein	1'418	239	2'004	1'599	102.92	88.31	3
A	46	Veulden	132	27	756	1'270	130.00	56.00	5
A	149	Sched	132	22	1'230	725	130.00	49.24	5
B	95	Veulden-Sched	264	49	1'986	997	130.00	52.62	5
C	54	Tumleatga dador	1'682	288	3'990	1'505	107.17	82.71	3
D	26	Tumleatga	4'050	631	7'404	1'678	108.15	88.54	3
C	55	Razén	1'213	163	1'342	1'267	130.00	73.54	5
C	56	Panaduz	2'391	383	1'423	1'603	110.00	93.14	3
D	27	Panaduz-Razén	3'604	546	2'765	1'490	116.73	86.54	3
C	57	Domat	6'573	867	2'510	2'461	90.00	117.45	2
C	58	Favugn	2'034	345	1'347	1'620	105.00	93.34	3
D	28	Domat-Favugn	8'607	1'212	3'857	2'263	93.54	111.75	2

Fu-siun	Nr.	Vischnanca	Abitants	Scolars	Surfatscha en ha	Taglias per pers.	Pe da-taglia	Forza finanziaria	
								Index	Gruppa
C	59	Tumein	1'206	166	4'084	1'893	110.00	94.44	3
C	60	Trin	1'112	171	4'736	1'714	110.00	89.83	3
D	29	Tumein-Trin	2'318	337	8'820	1'807	110.00	92.23	3
C	61	Flem	2'433	276	5'088	2'992	89.25	126.73	1
C	62	Laax	1'203	127	3'135	3'303	71.40	141.78	1
C	63	Falera	499	73	2'249	2'221	84.00	111.59	2
D	30	Arena alva	4'135	476	10'472	2'989	83.42	129.28	1
B	105	Stussavgia	365	65	10'070	2'303	130.00	74.46	5
B	106	Tenna	113	17	1'140	883	130.00	57.80	5
C	64	Stussavgia-Tenna	478	82	11'210	1'967	130.00	70.52	5
C	65	Versomi	297	43	1'699	1'031	130.00	67.08	4
C	66	Valendau	304	49	2'298	909	130.00	59.83	5
D	31	Signina	1'079	174	15'207	1'411	130.00	66.56	4
B	109	Castrisch	422	72	722	943	130.00	63.37	4
A	120	Riein	79	13	1'581	697	130.00	39.61	5
A	159	Sevgein	213	40	456	886	130.00	57.49	5
B	110	Sevgein-Riein	292	53	2'037	835	130.00	52.65	5
C	67	Caseri	714	125	2'759	899	130.00	58.99	5
B	111	Sagogn	683	103	685	1'350	120.00	79.07	4
B	112	Schluein	522	73	477	1'636	110.00	89.56	3
C	68	Sagogn-Schluein	1'205	176	1'162	1'474	115.67	83.61	3
B	113	Glion	2'229	335	465	2'112	105.00	100.94	2
B	114	Schnaus	104	13	287	1'236	120.00	68.59	4
C	69	Glion 2	2'333	348	752	2'073	105.67	99.50	3
A	71	Ladir	107	22	719	1'500	120.00	62.19	4
A	129	Ruschein	387	62	1'257	1'676	120.00	80.56	3
C	70	Ruschein-Ladir	494	84	1'976	1'638	120.00	76.58	4
D	32	Foppa	4'746	733	6'649	1'699	113.36	86.98	3
A	36	Cumbel	274	40	442	893	130.00	63.15	4
A	97	Murissen	256	39	559	1'063	130.00	63.91	4
B	116	Cuschnaus	530	79	1'001	975	130.00	63.52	4
B	117	Vella	464	84	745	1'463	130.00	70.65	4
A	39	Degen	285	39	670	885	130.00	63.15	4
A	206	Vignogn	219	24	801	708	130.00	60.05	4
B	118	Degen-Vignogn	504	63	1'471	808	130.00	61.80	4
A	80	Lumbrein	455	75	3'765	908	130.00	60.57	4
A	207	Vrin	289	37	7'156	829	130.00	59.55	5
B	119	Lumbrein-Vrin	744	112	10'921	877	130.00	60.17	4
C	71	Lumnezia sura	2'242	338	14'138	1'006	130.00	63.50	4

Fu-siun	Nr.	Vischnanca	Abitants	Scolars	Surfatscha en ha	Taglias per pers.	Pe da-taglia	Forza finanziaria	
								Index	Gruppa
A	43	Duvin	85	19	1'790	485	130.00	31.08	5
A	110	Pitasch	115	20	1'081	740	130.00	47.42	5
B	120	Pitasch-Duvin	200	39	2'871	631	130.00	40.47	5
A	23	Camuns	63	11	1'094	696	130.00	31.04	5
A	173	Surcasti	83	19	578	693	130.00	42.54	5
A	180	Tersnaus	80	18	448	765	130.00	42.17	5
A	195	Uors-Peiden	103	15	263	1'184	130.00	59.60	5
B	121	Suraua	329	63	2'383	865	130.00	45.59	5
C	72	Lumnezia sut	529	102	5'254	777	130.00	43.65	5
D	33	Lumnezia	2'771	440	19'392	962	130.00	59.71	5
A	133	S. Martin	40	5	2'327	471	120.00	52.68	5
A	199	Val S. Pieder	1'014	135	15'242	2'898	99.75	115.72	2
D	34	Val S. Pieder-S. Martin	1'054	140	17'569	2'806	100.52	113.33	2
A	53	Flond	179	25	213	1'079	130.00	62.64	4
A	81	Luven	207	36	662	1'111	130.00	61.05	4
A	174	Surcuolm	144	28	648	1'464	120.00	66.92	4
C	74	Mundaun	530	89	1'523	1'196	127.28	63.18	4
C	75	Sursaissa	844	131	6'183	2'029	105.00	95.16	3
D	35	Sursaissa-Mundaun	1'374	220	7'706	1'708	113.60	82.83	3
A	109	Pigniu	54	7	1'813	6'218	84.00	148.66	1
A	128	Rueun	457	67	1'141	1'475	130.00	76.06	5
A	160	Siat	205	35	1'366	1'649	120.00	75.46	4
B	125	Rueun-Siat-Pigniu	716	109	4'320	1'882	123.67	81.36	3
A	5	Andiast	253	42	1'461	1'146	115.00	74.37	4
A	208	Vuorz	419	75	3'123	1'452	120.00	76.62	4
B	126	Vuorz-Andiast	672	117	4'584	1'337	118.12	75.77	4
D	36	Munt St. Gieri	1'388	226	8'904	1'618	120.98	78.65	4
C	77	Breil	1'261	218	5'085	1'968	105.00	96.21	3
A	151	Schlans	93	8	962	761	105.00	66.61	4
A	187	Trun	1'374	173	4'194	1'064	105.00	86.87	3
C	78	Trun-Schlans	1'467	181	5'156	1'044	105.00	85.59	3
C	79	Sumvitg	1'479	172	10'258	1'219	105.00	91.38	3
D	37	Cadi Sutsassiala	4'207	571	20'499	1'383	105.00	90.81	3
C	80	Mustér	2'188	310	9'075	1'456	105.00	91.98	3
C	81	Medel (Lucmagn)	499	64	13'598	2'229	90.00	107.67	2
C	82	Tujetsch	1'580	190	13'394	2'018	95.00	108.53	2
D	38	Cadi Sursassiala	4'267	564	36'067	1'755	99.54	99.95	3
		Grischun	186'118	23'535	710'589	2'189	109.24	-	-

Vischnancas grischunas

